

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

Bakalářská diplomová práce

Filozofové jako autoři mediálních sdělení

Autor: **Aneta Pavelková**

Vedoucí práce: **Mgr. Martin Foret, Ph.D**

Olomouc

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Filozofové jako autoři mediálních sdělení* vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Práce obsahuje 81 654 znaků.

Datum:

.....

podpis

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu práce Mgr. Martinu Foretovi, Ph.D za odborné vedení, za ochotu, vstřícnost, cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat všem filozofům, kteří byli ochotní mi poskytnout rozhovory a bez nichž by tato práce nevznikla. Jmenovitě děkuji prof. Miroslavu Petříčkovi, Dr., prof. PhDr. Václavu Bělohradskému, Tereze Matějčkové, Ph.D., Mgr. Martinu Škabrahovi, Ph.D. a Mgr. et Mgr. Petru Fischerovi. Děkuji také Mgr. Martinu Jabůrkovi, Ph.D. a Mgr. Karlu Šebelovi, Ph.D. za cenné rady z oblasti filozofie.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá filozofy, kteří vytváří mediální sdělení. Práce pojednává o vybraných filozofech publikujících v mediálním prostoru. Usouvztažňuje pojmy jako je filozofie, filozof, akademický filozof, žurnalistika, publicistika, média, mediální aktivita, mediální sdělení, veřejný prostor, veřejná debata a agora. Cílem bylo zjistit, za pomoci rozhovorů, jak vybraní filozofové vnímají vztah mezi filozofií a žurnalistikou, jaká je role filozofie ve veřejném prostoru a zda existuje hranice mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii.

Klíčová slova:

Filozofie, žurnalistika, veřejný prostor, média, mediální aktivita, veřejná debata, agora

Abstract

This bachelor thesis is concerned with philosophers who create media biased messages. The thesis also deals with selected philosophers who publish in the media space. It clarifies concepts such as philosophy, philosophers, journalism, media, media activity, media communication, public space, public debate and agoras. The aim is to observe with the help of the interviews, how selected philosophers perceive the relation between philosophy and journalism, what is philosophers role in the public space, and whether there is a link between „journalism“ and „science“ in philosophy.

Keywords

Philosophy, journalism, public space, media, media activity, public debate, agora

Obsah

Úvod	8
1. Vymezení základních pojmů	10
1.1. Filozofie a filozof	10
1.2. Akademický filozof	11
1.3. Žurnalistika	11
1.4. Publicistika	11
1.5. Média	12
1.6. Mediální aktivita	12
1.7. Mediální sdělení	12
1.8. Veřejný prostor	13
1.9. Veřejná debata	13
1.10. Svoboda slova	13
2. Dějiny spojení filozofie a žurnalistiky	19
2.1. Osvícenství	19
2.2. Voltaire	19
2.3. Karl Marx	20
2.4. Existencialismus a Jean-Paul Sartre	22
2.5. Slavná televizní debata Chomsky versus Foucault.....	23
3. Zesnulí filozofové, kteří publikovali v médiích	28
3.1. Erazim Kohák	28
3.2. Karel Kosík.....	30
3.3. Karel Berka.....	31
3.4. Jiří Němec.....	32
4. Vztah mezi žurnalistikou a filozofií	34
4.1. Výběr respondentů.....	36
4.2. Mediální prostor, ve kterém publikují respondenti rozhovorů	37

4.3. Role filozofie ve veřejném prostoru	39
4.4. Role filozofa v médiích	40
4.5. Filozofický vztah mezi působením v médiích a akademickými publikacemi, vystoupení filozofa mimo akademickou sféru	43
4.6. Hranice mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii.....	44
Závěr.....	46
Seznam knižních zdrojů	48
Seznam internetových zdrojů	49
Seznam příloh.....	51
Příloha č. 1	52
Příloha č. 2.....	53
Seznam internetových zdrojů příloh.....	66

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem role a působením filozofů jako autorů mediálních (ve všeobecných médiích publikujících) sdělení, tedy filozofy, kteří se aktivně věnují publicistice, a jejich mediální činností. Toto téma jsem si zvolila z důvodu mé kombinace oborů žurnalistika a filozofie, ale také na základě mého bližšího zájmu dozvědět se více propojení těchto dvou oborů. Čtenářům bych chtěla přiblížit, do jaké míry filozofie zasahuje do žurnalistiky a jaký je vztah mezi filozofií a žurnalistikou.

Hlavním cílem mé práce bylo zmapování vztahu mezi filozofií a žurnalistikou v současném českém mediálním prostoru, čehož jsem dosáhla pomocí rozhovorů s publikujícími filozofy. Oslovila jsem Miroslava Petříčka, Václava Bělohradského, Terezu Matějčkovou, Martina Škabrahu a Petra Fischera. Skrz jejich práci jsem charakterizovala jejich názory, motivaci a filozofické úvahy. Jako výzkumnou metodu jsem si vybrala polostrukturované a nestrukturované rozhovory. Tuto techniku jsem si zvolila kvůli vysoké specifčnosti tématu. Vztah mezi filozofií a žurnalistikou je velmi složitý, názory na něj mohou být velmi odlišné a nelze jej explicitně určit. Z tohoto důvodu jsem použila právě rozhovory, ve kterých dostali respondenti možnost vyjádřit své odpovědi konkrétněji, než by tomu bylo u jiné výzkumné metody.

Filozofům jsem položila následující otázky: Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru? Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli? Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte rozdíl mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii? Kdy jste začal/a (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo? Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná? Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Ve své práci jsem vymezila základní pojmy, které jsem během práce používala, tedy filozofie a filozof, akademický filozof, žurnalistika, publicistika, média, mediální aktivita, mediální sdělení, veřejný prostor, veřejná debata a agora.

Dále jsem zjistila, kteří filozofové a které filozofické směry zásadně přispěly k dnešní podobě žurnalistiky. Zmínila jsem vybrané filozofy z dějin, kteří vstoupili do veřejného prostoru, pozornost jsem věnovala také otázce, do kterých médií publikovali a čeho se týkala jejich publicistická činnost. Jistý prostor jsem věnovala také slavné televizní debatě mezi filozofy Michelelem Foucaultem a Noamem Chomskym.

Mezi důležité aspekty mé práce patří zmapování českého mediálního prostoru, přesněji řečeno zjištění, do jakých médií kdysi publikovali a momentálně publikují filozofové, se kterými jsem prováděla rozhovory.

Zaměřila jsem se také na svobodu slova, která je spojená jak s filozofií, tak s žurnalistikou, neboť etymologie pojmu „svoboda“ vychází právě z filozofických kořenů a svoboda slova je může být úzce spjatá s médií, zejména ve smyslu zda je cenzura v médiích slučitelná se svobodou. Nastínila jsem také pojem „agora“, tedy jak byl chápán v době antického Řecka a jak lze chápat agoru dnešní moderní mediální doby.

Mimo jiné se zabývám také zesnulými českými filozofy, kteří publikovali do médií. Jedná se o Erazima Koháka, Karla Kosíka, Karla Berku a Jiřího Němce. Zaměřila jsem se na jejich životy, filozofické vzory, publicistickou činnost, do jakého typu médií psali a také na jejich vlastní díla.

1. Vymezení základních pojmů

V první kapitole mé bakalářské práce je nutno vymezit několik základních pojmů, které budu v průběhu práce používat. Mezi vybrané pojmy jsem zařadila otázku, co je to filozofie, kdo je to filozof a akademický filozof, co chápeme označením žurnalistika, publicistika a zpravodajství, ale také pojmy jako jsou média, mediální aktivita, mediální sdělení, veřejný prostor a veřejná debata či agora.

1.1. Filozofie a filozof

Pojmem „filozof“ můžeme označit člověka, který se zabývá bytím, existencí, myslí, jazykem, poznáním, ale také etikou a mnoha dalšími oblastmi lidského života. Řeční filozofové se zaobírali pochopením světa od samotných počátků, které by bylo vysvětlitelné a pochopitelné pro všechny skupiny lidí. Již v antické filozofii rozdělil Sokrates filozofii na zkoumání domněnek a zdání. Hlavní Sokratovou myšlenkou bylo naučit se poznat rozdíl mezi pravým poznáním a pouhým zdáním. Novověká filozofie se věnovala poznání světa pomocí čísel, René Descartes pak definoval filozofii jako zkoumání myslícího člověka jakožto subjektu a britský empirismus zkoumal, jak pomocí smyslů vzniká poznání. Mezi hlavními filozofy musíme s jistotou zmínit také Immanuela Kanta, který mezi filozofii zařadil její kritickou stránku vymezující podmínky, za kterých je poznání vůbec možné. Auguste Comte určil za poznání to, co lze opravdu dokázat a moderní evropská filozofie definovala člověka jako usilující bytost, kterou od poznání nelze oddělit.¹ Filozof by neměl pouze pasivně přijímat historická fakta a směry filozofie, ale měl by je aktivně používat. Zároveň by však měl tvořit vlastní postřehy a ne pouze interpretovat to, co bylo řečeno mnoho let zpátky. Filozof by měl umět vytvořit vlastní argumenty k tématu, které zrovna řeší a v nejlepším případě by měl poskytnout také možné řešení. Ve své bakalářské práci se ale zabývám současnou filozofií a současnými filozofy, kteří publikují do médií. Pomocí rozhovorů jsem zjistila, mezi jinými, jaký vnímají vztah mezi filozofií a žurnalistikou a jaké je to být filozof a autor mediálních sdělení zároveň.

¹ MIKO, Josef, 1998. *Slovník filozofických pojmů*. [online]. Dostupné z: http://www.jozefmiko.sk/03_integralna_akademia/08_integralna_akademia/02_filozofia/01_okcidentalna_filozofia/slovník_filozofických_pojmů/slovník_filozofických_pojmů.pdf

1.2. Akademický filozof

Akademický filozof je člověk, který působí v akademickém prostředí. Za akademické prostředí můžeme považovat univerzity, ale také různé výzkumné instituce. Akademický filozof zpravidla publikuje díla z oblasti filozofie, ale může se věnovat také jiným konceptům, například politice, vědě a etice. Ve své práci však striktně nerozdělují pojmy filozof a akademický filozof.

1.3. Žurnalistika

Nejdříve se věnovala převážně politice, ale později se začala podvolovat ekonomickému nátlaku. V dnešní době se žurnalistika věnuje spíše konkrétním tématům, než že by se zaměřila na zájem veřejnosti. Žurnalistika sehrála velkou roli ve vytváření veřejného prostoru. Mezi povolání spadající pod žurnalistiku můžeme podle Reifové zařadit: reportéry, komentátory, editory, fotožurnalisty a zpravodaje.² Inklinuji k rozdělení terminologie podle paní Reifové, neboť jedním z úkolů žurnalistiky je informovat společnost o aktuálním dění. Právě díky žurnalistické činnosti mají filozofové možnost interpretovat své názory na aktuální dění a předat je tak široké veřejnosti. Ve své práci používám tento pojem hlavně při porovnání vztahu mezi žurnalistikou a filozofií, ale také při zkoumání do jaké míry se tyto dva obory prolínají a zda mají něco společného.

1.4. Publicistika

Publicistika je typ žurnalistické tvorby, který je určen k publikování pro veřejnost. Mezi typy žurnalistické tvorby řadíme také zpravodajství, které, na rozdíl od publicistiky, nemůže obsahovat autorův vlastní názor. Publicistika je v tomto ohledu více subjektivní. Autor se pomocí novin, televize, internetu či rozhlasu může vyjadřovat k různým tématům, převážně se jedná o politiku, kulturu nebo o sociální témata. Můžeme zde zařadit například komentáře, glosy nebo satiry.³ Ve své práci pojem publicistika používám v kontextu s mediální tvorbou vybraných filozofů, neboť obsah, který oni sami produkují, řadíme právě do publicistiky, nikoliv do zpravodajství.

² REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 322. ISBN 80-7178-926-7

³ OSVALDOVÁ, Barbora a HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri, 2007, s. 256. ISBN 978-80-7277-266-7

1.5. Média

Slovo „médiium“ může mít více významů, mezi které řadíme například prostředí, zprostředkujícího činitele, ale v žurnalistickém kontextu se jedná hlavně o tisk, televizi, rozhlas, internetové weby a podobně. Samotné slovo vychází z latiny. Hlavním cílem je dostat sdělení od autora až po čtenáře. Média můžeme dělit na dvě části, tedy na primární komunikační média a sekundární komunikační média. Za primární komunikační médiium považujeme přirozený jazyk. Sekundární komunikační média mají za úkol přenést co největší počet informací k co největšímu počtu lidí v co nejkratším časovém úseku. V dnešní době se jedná převážně o internetové sítě.⁴ Ve své práci pojem médiium používám například ve spojení s vybranými filozofy, kdy se dívám na to, do kterých médií publikovali a publikují, tedy zda aktivně publikují do novin, časopisů, internetových i tištěných magazínů, deníku, týdeníku, ale také zda jsou mediálně aktivní také v jiných směrech, například jako hosté publicistických rozhovorů.

1.6. Mediální aktivita

Mediálně aktivní je člověk, který jakýmkoliv způsobem působí ve veřejném prostoru a provádí v něm mediální činnost, ať už se jedná o psaní článků, moderování, komentování a mnoho dalšího. Vytváří určité mediální sdělení. Mezi mediálně aktivní lidi můžeme zařadit ale také politiky, filozofy a obecně občany, kteří vstoupili do veřejného prostoru, a kteří otevřeně vystupují v médiích, například při různých debatách či rozhovorech. V této práci se zabývám převážně mediální aktivitou filozofů, se kterými jsem dělala rozhovory. Veřejnému prostoru se věnuji v podkapitole 1.8.

1.7. Mediální sdělení

Mediální sdělení je výsledkem práce mediálně aktivního člověka, tedy jakákoliv informace, zpráva či myšlenka. Z autorova hlediska je velmi důležitá správná tvorba mediálního sdělení. Pokud se jedná o veřejnou sféru, výsledek by měl být pochopitelný pro všechny vrstvy společnosti, měl by obsahovat pravdivé a ověřené informace a naopak by neměl obsahovat takzvané fake news, tedy šíření dezinformací a hoaxů. Na základě rozhovorů jsem zjistila, jaký typ mediálního sdělení vytvářejí respondenti rozhovorů.

⁴ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara, *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003, s. 16, 17. ISBN 978-80-7367-287-4

1.8. Veřejný prostor

V obecném kontextu můžeme za veřejný prostor považovat cokoliv, co se nachází na veřejnosti, tedy parky, školy, knihovny, náměstí a podobně. Z mediálního hlediska se za veřejný prostor považuje možnost svobodné diskuze na dané téma. Jedinec, který vstoupí do veřejného prostoru, může být posuzován širokou veřejností. Veřejným prostorem můžeme tedy označit také tisk, média, sociální sítě a vše ostatní, kde se člověk může dostat do podvědomí větší skupiny společnosti.⁵ Německý filozof Jürgen Habermas se zabýval pojmy veřejnost a veřejný prostor, kdy veřejný prostor přirovnal k řecké agoře, respektive jej označil za novodobou formu řecké agory, neboť pro společnost slouží jako prostředek k setkávání se a výměně názorů. Habermas za veřejný prostor označil také moderní sdělovací prostředky, zároveň však varoval, že tento druh veřejného prostoru může být nebezpečný, jelikož se jedná o formu instituce, která má díky možnosti proniknout do soukromí společnosti schopnost ovládat veřejné mínění.⁶ V mé bakalářské práci jsem pomocí rozhovoru zjistila, kdy vybraní filozofové vstoupili do veřejného prostoru, o jaké médium se jednalo a pro které médium publikují nyní.

1.9. Veřejná debata

Pojmem „debata“ označujeme diskuzi, ve které dochází k výměně názorů.⁷ Mezi veřejné debaty můžeme zařadit například politické či prezidentské debaty před volbami. Jedná se o debaty, které jsou zpravidla vysílány přes televizi, internet či rozhlas. Veřejné debaty většinou vedou moderátoři, kteří se snaží udržet předem stanovené osnovy a zabránit odbočení od tématu. V některých veřejných debatách dostává také publikum možnost položit svým respondentům dotazy, to však nemusí být pravidlem.

1.10. Svoboda slova

Slovník *Dictionary.com* definoval pojem svoboda slova jako právo na vyjádření vlastních názorů bez vládního zásahu, zároveň ale v souladu s danými zákony a bez použití urážek a násilí.⁸

Pojem svoboda slova lze aplikovat jak na filozofii, tak na žurnalistiku, neboť spolu úzce souvisí. Svobodu slova chápeme jako neomezené a necenzurované sdílení vlastních myšlenek, názorů a postojů, které by však měly být v souladu se zavedenými etickými kodexy. Ve filozofii

⁵ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 309. ISBN 80-7178-926-7

⁶ PEHE, Jiří. *Veřejnost jako forma občanské společnosti*. 2003, [online] Dostupné z: <https://pehe.cz/2003/05/15/verejnost-jako-forma-obcanske-spolocnosti/>

⁷ REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2012, s. 123. ISBN 80-85927-85-3

⁸ Internetový slovník *dictionary.com*, pojem „freedom of speech“ [online] Dostupné z: <https://www.dictionary.com>

se svoboda slova může zdát trochu otevřenější, než v žurnalistice, ale i žurnalistická svoboda slova vychází právě z filozofie, respektive z etických norem, které byly v daném státě vytvořeny na základě filozofických kořenů.

V každé demokratické zemi by mělo existovat právo na svobodu slova. Svoboda slova se pojí se svobodným tiskem, který slouží jako prostředník mezi občany a vládou. Jedná se o komunikační kanál. Média jsou součástí veřejnosti a tvoří vztah mezi žurnalistikou a společností.⁹

Žurnalistiku a obecně práci novinářů můžeme označit za hlavní aspekt veřejného projevu a veřejného prostoru. Sleduje aktuální dění a čtenářům předává informace, z nichž si následně mohou utvořit vlastní názory. Bez žurnalistické práce by podle Denise McQuaila nemohla demokratická společnost fungovat.¹⁰

Situace novinářů v dnešní době a s ní spojená také svoboda slova může být velmi složitá. Pokud bychom pomyslně rozdělili společnost na dvě složky, tedy politiky a občany, z obou složek se na novináře hrne nátlak, neboť řada politiků tvrdí, že se je média snaží pouze poškodit a naopak ze strany občanů můžeme slyšet názory, že médiím v dnešní době hoaxů a fake news nelze věřit.¹¹ Z druhé strany může být žurnalistika skvělým prostředkem ke spojení vlády s občany, popřípadě institucemi.¹²

Svoboda slova by v jistém pojetí měla být neomezená, ale často se dostává do střetu s právními zákony a osobní morálkou, ať už autorů nebo čtenářů.

V roce 2016 se při příležitosti Dne boje za svobodu a demokracii 17. listopadu vyjádřil ke svobodě slova Václav Bělohradský, který v rozhovoru pro Evropskou komisi v České republice uvedl: „*Svoboda projevu je v dnešní době neefektivní. Jedná se pouze o hlas. Svoboda informací se může postupně měnit v chaos. A chaos je stejně zotročující jako totalitní řád.*

⁹ MCQUAIL, Denis, *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum, 2016, s. 36, ISBN: 978-80-246-3093-9

¹⁰ MCQUAIL, Denis, *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum, 2016, s. 25, ISBN: 978-80-246-3093-9

¹¹ HANITZSCH, Thomas, *MAPPING JOURNALISM CULTURES ACROSS NATIONS*. 2010, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670X.2010.512502?needAccess=true&journalCode=rjos20>

¹² MCQUAIL, Denis, *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum, 2016, s. 40, ISBN: 978-80-246-3093-9

*Demokracie nemůže být ani chaos, ani totalita. Musí mít legitimní řád, který si lidé vybudovali a hájí jej jako sdílený“.*¹³

Další důležitou složkou je svoboda slova v dezinformačních webech. Ne všechny dezinformační weby mají politický charakter, i když většině lidí při pojmu dezinformace přijde na mysl hlavně politika či různé politické kampaně.¹⁴ Je silně subjektivní, do jaké míry dezinformace ovlivňují život občanů. Pro někoho, kdo ovládá jisté kritické myšlení, může být čtení mezi řádky webů zdánlivě jednodušší než pro někoho, kdo touto schopností nedisponuje. To však není pravidlem. V dnešní době jsou dezinformační weby natolik propracované, že rozlišit pravdu od nepravdy často vyžaduje názor odborníka na danou problematiku.

Petr Fischer se ve svém článku zabýval otázkou, zda je kontrola dezinformačních webů relevantní, nebo se jedná o cenzuru, která omezuje svobodu slova. Ideálním příkladem je momentální válka na Ukrajině nebo pandemie Covidu-19, kdy se dezinformační weby nejvíce rozšířily. Kontrola těchto webů je důležitá, neboť právě v krizi, kterou svět prožívá, je velmi snadné podlehnout nepravdivým informacím. Je důležité občanům přinášet relevantní informace a nezkreslovat obraz reality. Válka na Ukrajině tedy není pouze válka jako taková v klasickém chápání, ale jistě to rozpoutalo také informační a dezinformační válku.¹⁵

Svoboda slova totiž neznámá pouze přenášet bezprostřední myšlenky a názory bez ohledu na jejich korektnost či bez ohledu na to, zda naše sdělení může negativně zasáhnout určitou skupinu čtenářů. Jedná se také o vlastní kritickou schopnost rozlišit, zda je námi zvolený výraz relevantní a právě zda nemůže poškodit jinou osobu. Svoboda znamená chovat se k ostatním s respektem a ohleduplně, i kdyby se jednalo o nepřítele.¹⁶

Do jaké míry tedy souvisí pojem svoboda ve filozofickém pojetí se svobodou slova, popřípadě svobodou dezinformačních webů? Jako ve většině případů, tak i zde jsou kořeny zakotveny ve filozofii. Prostor k vyjádření vlastních názorů a myšlenek je bezpochybně součástí

¹³ BĚLOHRADSKÝ, Václav, *Jak vnímáte svobodu projevu?* (rozhovor pro Evropskou komisi v ČR), YouTube , kanál Evropská komise v ČR, 10. 11. 2016. [online] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=SfcfNC_izWI

¹⁴ FISCHER, Petr, *Proč zakazovat dezinformace? Válka nás změnila, svoboda slova neobstojí.* 2022, [online] Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/politika/432985-proc-zakazovat-dezinformace-valka-nas-zmenila-svoboda-slova-neobstoji>

¹⁵ FISCHER, Petr, *Proč zakazovat dezinformace? Válka nás změnila, svoboda slova neobstojí.* 2022, [online] Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/politika/432985-proc-zakazovat-dezinformace-valka-nas-zmenila-svoboda-slova-neobstoji>

¹⁶ KUPKA, Petr, *Šaría je v omezené míře akceptovatelná. Chce to ještě více multikulturalismu, navrhuje filozof Škabraha.* 2015, [online] Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Saria-je-v-omezene-mire-akceptovateln-Chce-to-jeste-vice-multikulturalismu-navrhuje-filozof-Skabraha-360766>

demokratické země, ale každý by měl mít schopnost sebereflexe a kritického myšlení, kde si na základě svých morálních hodnot a etických pravidel určí, zda je jeho sdělení relevantní a neuráží jiné osoby, popřípadě zda je nutné šířit dezinformace namísto pravdivých informací, díky kterým by mohl obohatit společnost a zanechat pozitivní stopu.

Miroslav Petříček ve své knize *Co je nového ve filozofii* tvrdí, že média jsou skvělým prostředkem k dorozumívání se a sdělování informací, avšak často ustupují do pozadí. Lidé si myslí, že se jedná o realitu, přitom často podléhají iluzi, a jak už jsem dříve zmínila, pokud nezapojíme kritické myšlení, může nás to ovládnout.¹⁷

1.11. Agora

V klasickém pojetí se agora považuje za shromážděště, jakýkoliv volný prostor či náměstí, kde se v antickém Řecku konaly trhy, bohoslužby nebo například vojenská cvičení.¹⁸

Po agoře se pohybovali takzvaní agoránomové, jejichž úkolem bylo udržovat tržnici čistou a vybírat poplatky od cizích obchodníků, kteří na agoře prodávali své produkty.¹⁹ Agora byla prostorem, kde mohli myslitelé a zástupci církve vyjadřovat své názory a myšlenky tak hlásat lidu. V dnešní době lze za agoru považovat právě mediální prostor. Moderní agora je mediální sféra internetu, kde se shromažďují názory, které díky tomu, že mají psanou verzi, lze citovat. Jakýkoliv názor se dostane do veřejného prostoru, vždy na něj zůstane nějaký záznam. Na tyto záznamy se lze následně zpětně odvolávat, dotazovat a také z nich čerpat. Novinář zapisuje názory a události, které se staly, ale nepůsobí na „moderní agoře“ sám. Spolu s ním jsou v prostoru také právě publicisté, filozofové, autoři a čtenáři, kteří mohou dát novináři zpětnou vazbu. V době antického Řecka tyto záznamy neexistovaly. Myšlenky byly sdělovány právě teď a tady. Pokud autor sdělení pronesl nějaký názor, se kterým publikum nesouhlasilo, trest přišel v tu danou chvíli, ale zpětně se dalo odvolat slovně. To je jeden ze zásadních rozdílů agory v klasickém řeckém pojetí a moderní agory.

Ohledně agory dnešní doby se vyjádřil Miroslav Petříček v rozhovoru pro magazín *Aktuálně*. Dle jeho názoru je potřeba jít s dobou a přizpůsobovat tomu naše myšlení. Miroslava Petříčka na univerzitě obklopují mladí lidé, což mu v myšlení velmi pomáhá, neboť zastává názoru, že je potřeba více myslet na budoucnost, než na minulost. Uvedl: „*Snažím se hledat*

¹⁷ PETŘÍČEK, Miroslav, *Co je nového ve filozofii*. Praha: Nová beseda, 2018, ISBN: 978-80-906751-8-6

¹⁸ AFANASJEV, Anatoli, *Filo/zofický slovník*. Praha: Svoboda, 1976, s. 11. ISBN 25-048-76

¹⁹ HOŠEK, Radislav a BAHNÍK, Václav a KUCHARSKÝ, Pavel a MAREK, Václav a VRÁNEK, Čestmír a BUSINSKÁ, Helena, *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974. ISBN 25-119-74

stopy toho, co přichází – a to zase znamená, že je člověk nesmí hledat s tím, že má v hlavě mapu, která je dvacet let stará, ale že musí vyrazit do světa bez mapy“. Pomocí minulosti nelze odhalit budoucnost.²⁰

Ivan Blecha se ve svém článku také zabýval agorou dnešní doby. Rozebíral knihu Václava Bělohradského nesoucí název *Společnost nevolnosti*. Nejednalo se o recenzi, neboť takových už bylo publikováno mnoho, ale pokusil se podívat na to, jakou roli má v dnešní hektické době filozofie. V článku, který nese název *Filosof na agoře za časů nevolnosti*, zdůraznil fakt, že Václav Bělohradský převážně zastává názoru postmoderní filozofie, která so jisté míry klade odpor na akademickou filozofii a vědu obecně. Postmoderní filozofie klade důraz na takzvanou sokratovskou filozofii, kdy je agora právě nejlepším prostředkem k prezentaci vlastních názorů a postojů. Ivan Blecha v článku uvedl: „[...] aby se filosofové vydali do ulic, na agoru, a tam hlasitě pokřikovali, aby rušili klidný spánek těch, kteří bezmyšlenkovitě nebo s podloudnými úmysly šíří či podporují vládnoucí diskursy“. Od filozofa vždy očekávalo, že bude vidět ve veřejném prostoru, publikovat do médií, kritizovat a přinášet do světa své poznatky a soudy. Pod pojmem akademický filozof si představíme jedince, který vyučuje na univerzitě nebo jiným způsobem působí v akademickém prostředí. Tím pádem se jeho filozofické úvahy velmi zřídka dostávají do veřejného prostoru. Václav Bělohradský ve své knize zmínil takzvanou blogosféru a přirovnal ji k agoře dnešní doby. V blogosféře se z autor stává čtenářem a čtenář se může stát autorem. Jedná se o prostor na internetu, kde mohou lidé sdělovat své myšlenky a názory, zároveň však nepodléhá tak přísným etickým pravidlům jako ostatní média. V blogosféře není nic nelegitimní. Jejím opakem je sféra mediální, která už podléhá etickým kodexům a její publikace jsou ostře sledovány.²¹

Zde můžeme nalézt jisté podobnosti právě mezi antickou agorou a blogosférou dnešní doby. Na agoře své názory přednášel každý, kdo měl pocit, že má co říct. Ať už se jednalo o filozofy, tehdejší pedagogy či zástupce církve. Nedá se stoprocentně říci, že by bylo vše legitimní a mohli si dovolit sdělovat své myšlenky bez jakékoliv sebereflexe či reflexe toho, komu tyto poznatky sdělují. V antickém Řecku se často stávalo, že posluchači nesouhlasili s názory přednášejícího a jejich vzbouření pak mohlo skončit katastrofálně, ale jelikož neexistovaly žádná média, tak jejich „přednášky“ nebyly nikde naznamenány a nedalo se na ně

²⁰ FISCHER, Petr, *Miroslav Petříček: Kdo se bojí, koná potřebu v síni. Nesmíme mít strach vylézt ven.* 2021, [online] Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/miroslav-petricek-kdo-se-boji-kona-potrebu-v-sini-rozhovor/r~1a603f5a73c211eb89ccac1f6b220ee8/>

²¹ BLECHA, Ivan, *Filosof na agoře za časů nevolnosti.* [online] Dostupné z: https://www.reflexe.cz/Reflexe_46/Filosof_na_agore_za_casu_nevolnosti.html

zpětně odkázat. Reakce na slova musely přijít hned. Samozřejmě se jedná jak o pozitivní, tak také negativní reakce. Proto se k této agoře v dnešní přirovnává právě blogosféra. Je zde však jeden zásadní rozdíl. I když blogy nejsou tolik řízené státem, stále jsou publikovány na internetu, který je dostupný pro všechny. Jako příklad zde uvedu případ, který se netýká žurnalistiky ani filozofie, ale jedná se o situaci, na které se dá přesněji popsat rozdíl mezi antickou agorou a moderní agorou.

V roce 2004 bylo nalezeno tělo. Specialisté zahájili vyšetřování a zjistili, že se jedná o jistou paní, která byla matkou. Její dcera psala články na vlastní blog, který sledovala značná část její školy. Na blogu popisovala složité vztahy se svou matkou a uváděla také informace o její možné budoucí smrti. Samotný čin dívka nespáchala, ale její manipulativní tvrzení podpořily pachatele k činům, které měly katastrofální následky. Pachatelem byl přítel právě dcery oběti. Na základě informací z blogu byla dcera odsouzená k třem letům odnětí svobody.²²

Byť se tento případ netýká mé bakalářské práce, lze na něm vidět značné dobové rozdíly. Ve starověkém Řecku se informace předávaly pouze slovně v dané chvíli a daném místě. V dnešní internetové době lze každou informaci dohledat, i v případě, že ji její autor smaže. Pokud se jednou informace dostane na internet, zůstane tam navždy.

²² TRUESDELL, Jeff, *Inside a Teen Daughter's Rebellion That Led to Cold-Blooded Murder*. 2016, [online] Dostupné z: <https://people.com/crime/rachelle-waterman-mom-lauri-murder/>

2. Dějiny spojení filozofie a žurnalistiky

V důsledku širšího výzkumu jsem zjistila, že nelze explicitně určit, kdy přesně došlo k propojení žurnalistiky a filozofie, a kteří filozofové jako první vstoupili do veřejného prostoru, neboť pojem veřejný prostor je velmi široký. Jelikož se má bakalářská práce zabývat především současnými filozofy a současným mediálním prostorem, tak v této kapitole zmíním pouze vybrané osobnosti z dějin žurnalistiky a filozofie, které zásadně přispěly k propojení žurnalistiky s filozofií a filozofické směry minulých století, které mají vliv na dnešní žurnalistiku.

2.1. Osvícenství

Počátky osvícenství můžeme nalézt již v 18. století v Nizozemsku a Anglii. Následně se pak rozšířilo do Francie, Německa a dál po Evropě.²³ Samotné osvícenství lze s jistotou považovat za filozofické hnutí, neboť se osvícenci snažili obrátit pozornost zpět k lidskému myšlení. V té době se začala podporovat věda, různé formy vzdělání a výchovy, což mělo vést k reformě lidského uvažování. Snahou bylo přesvědčit lidi, aby věřili ve vědu, ale nezanevřeli na vlastní rozum a schopnosti člověka.²⁴

Novinář Petr Fischer se v kontextu s celosvětovou pandemií Covid – 19 obrátil zpět k osvícenství a uvedl: „*Moderní Evropa stále čerpá z osvícenských kořenů, minimálně ve vztahu k vymezení lidských práv a organizaci společnosti jako svobodné demokratické republiky a také ve vztahu k vědě*“.²⁵

2.2. Voltaire

V době francouzského osvícenství se začali filozofové hojně objevovat ve veřejném prostoru. Mezi nejznámější osobnosti, které pronikly do tehdejších médií, můžeme zařadit například filozofa jménem François Marie Arouet, světově známý pod přezdívkou Voltaire. Voltaire, kromě psaní svých vlastních děl, navštěvoval také přednášky britského filozofa Johna Theophilla Desagulierse, což mu velmi pomohlo v rozšíření kontaktů mezi nizozemskými novináři a vydavateli. Díky známosti s anglickým politickým filozofem Henrym St-John Bolingbrokeem se Voltaire dostal do kruhu příznivců, kteří přispívali svými články do časopisu

²³ CORETH, Emerich, SCHÖNDORF, Harald a MIK, David, *Filosofie 17. a 18. století*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 146. ISBN 80-7182-119-5

²⁴ DÜLMEN, van Richard, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. III., *Náboženství, magie, osvícenství*. Praha: Argo, 2006, s. 206. ISBN 80-7203-813-3

²⁵ FISCHER, Petr, *Novinář Petr Fischer: Víze pro globální svět. Věřit nadále osvícenství je nejméně utopistická utopie*. 2021, [online] Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/novinar-petr-fischer-vize-pro-globalni-svet-verit-nadale-osvicenstvi-je-nejmene-8399798>

Craftsman. V té době byl právě časopis *Craftsman* jedním z hlavních aspektů v rozvoji anglické politické žurnalistiky.²⁶

V roce 1755 se Voltaire spojil s Denisem Diderotem a Jeanem le Rond d'Alembertem a začal psát pravidelně články do jejich *Encyklopedie*, celým názvem *Encyklopedie aneb Racionální slovník věd, umění a řemesel*. První svazek vyšel v roce 1751 a schytl velkou dávku kritiky. Voltaire se pak k *Encyklopedii* připojil od pátého svazku a spolu s dalšími autory a redaktory se snažil dílo obhájit. Odpůrci *Encyklopedie* toto dílo považovali za nástroj k podkopávání tehdejšího společenského a mravního řádu.²⁷

2.3. Karl Marx

Mezi další filozofy, kteří zásadně přispěli k propojení žurnalistiky s filozofií, a k rozvoji žurnalistiky, musíme s jistotou zařadit také německého filozofa Karla Heinricha Marxe. Jeho spisy o svobodě tisku a jeho práce novináře a redaktora v denících *Rheinische Zeitung* a *Neue Rheinische Zeitung* přispěly k německé žurnalistice, ale také celosvětově jako boj proti autoritě tehdy pruského státu. Psal články především o politice a společnosti. Jeho díla obsahují mnoho důkazů a pokrokových myšlenek o veřejné komunikaci a veřejném vyjadřování opozičních myšlenek. Zabýval se také významem tisku jako demokratické instituce. Mezi jeho hlavní probírané témata patří vztah mezi tiskem a vládou, komerční tlaky, svoboda tisku a cenzura.²⁸

Marx kritizoval jakákoliv omezení tisku, hlavně cenzuru ze strany státu. V *Neue Rheinische Zeitung* se Marx snažil prosadit svobodu tisku, která je zásadní pro demokratickou společnost. Jednalo se o hlavní poselství tohoto deníku. Jeho hlavním cílem bylo co nejvíce zaujmout čtenáře bez jakýchkoliv omezení ze strany státu. Prostřednictvím diskuze o svobodě se deník, pod vedením Marxe, snažil prosadit myšlenku demokracie. Díky tomu se začala myšlenka svobody tisku stávat čím dál více aktuální a společnost si začala uvědomovat, že tisk, sociální blaho a politické zájmy by měly být v souladu. Důležitou zásadou bylo, že úroveň tehdejší sociální komunikace určovala kvalitu společnosti samotné. Společnost tedy musela bojovat o ničem nerušenou svobodu tisku, neboť právě tisk určoval zázemí pro veřejnou výměnu názorů a myšlenek. Marx uvedl, že tisk je nejlepším prostředníkem, jak společnosti sdělovat své intelektuální názory. Noviny označil za nástroj veřejné komunikace a vytvořil

²⁶ SHANK, JB, *Voltaire*. The Stanford Encyklopedia of Philosophy, 2022, [online] Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=voltaire>

²⁷ SHANK, JB, *Voltaire*. The Stanford Encyklopedia of Philosophy, 2022, [online] Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/voltaire/>

²⁸ HARDT, Hanno, *Communication is Freedom: Karl Marx on Press Freedom and Censorship*. 2014, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13183222.2000.11008760>

relevantní podmínky jeho žurnalistiky, které hlásají, že revoluční hnutí se musí účastnit veřejného života společnosti a svoboda tisku je nezbytná pro vyjadřování jak sociálních, tak politických myšlenek. Nejdůležitější práci tisku a novinářů je zaměřovat se na společenské, ekonomické a politické prostředí. Díky jeho důkladnému zkoumání tisku zjistil, že informace o zahraničí, které se díky tisku dostávají do společnosti, nejsou relevantní, a zároveň jsou napsané takovým rafinovaným způsobem, že téměř nikdy nepodléhají důkladné revizi ze strany státu. Naopak domácí informace stát přehnaně cenzuruje. Marx vyžadoval, aby bylo zkoumání pravdy poctivé.²⁹

Stát požadoval, aby do novin přispívali svými články pouze zkušení novináři, kteří mají vystudovanou relevantní školu pro práci v novinách a žurnalistickou praxi. Soukromí vydavatelé museli dodržovat přísná úřední nařízení. S tímto Marx do jisté míry nesouhlasil, neboť požadoval, aby se stejná kritéria týkala také lidí, kteří se věnovali cenzuře. Podle Marxe právě těmto lidem chybělo odborné vzdělání. Tato vládní nařízení Marx vnímal jako cenzuru skrytou za pokyny vedoucí k zlepšení žurnalistické tvorby. Svobodný tisk zůstává kvalitní i ve chvíli, kdy jeho produkty kvalitní nejsou, neboť právě neomezená možnost vyjadřování myšlenek je povahou svobodného tisku. Naopak cenzurovaný tisk není kvalitní ani ve chvíli, kdy jeho produkty kvalitní jsou, neboť se nejedná o upřímné a neomezené myšlenky. Marx došel k závěru, že jakákoliv omezování svobody, tím pádem i omezování svobody tisku, je omezování obecné svobody ve společnosti. Kde je svobodný tisk, tam je lidská svoboda a svobodná společnost. Otázkou zůstalo, zda je svoboda tisku privilegium či společenské právo. Cenzura však nerezonovala s klasickým pojetím pojmu svoboda a tedy ani se základním charakterem tisku. Tisk by měl nabídnout přístup k jiným myšlenkám. Žádné kompromisy mezi cenzurou a svobodným tiskem ani jakýkoliv útok na novinářskou práci nepřipadaly v úvahu. Cenzuru přirovnal k otroctví, které se v žádném případě nemůže stát legálním a tiskové zákony označil za porušení základních práv společnosti. Vláda slyšela pouze vlastní hlas, ale společnosti jej prezentovala jako hlas společný, tím pádem společnost začala považovat necenzurované publikace za nezákonné. Z této myšlenky pak vychází, že společnost považuje nezákonnost za svobodu naopak. Marx prohlásil, že cenzura zabíjí veškerého veřejného ducha.³⁰

²⁹ HARDT, Hanno, *Communication is Freedom: Karl Marx on Press Freedom and Censorship*. 2014, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13183222.2000.11008760>

³⁰ Tamtéž

2.4. Existencialismus a Jean-Paul Sartre

Existencialismus je myšlenkový směr, který vznikl v Evropě ve 20. století. S tímto směrem bylo spojeno mnoho významných filozofů, mezi které můžeme zařadit například Kierkegaarda, Nietzscheho nebo Jeana-Paula Sartra. Mezi těmito filozofy můžeme najít značné rozdíly. Kierkegaard byl silně věřící, naopak Nietzsche byl ateista. I tak tyto filozofy pojila jedna myšlenka a to právě existencialismus. Ironií bylo, že je pojilo také odmítání patřit k jakémukoliv filozofickému směru, i když existencialismus byl také filozofický směr. Odmítali také pojetí filozofie jako akademické disciplíny.³¹

Spojení s žurnalistikou můžeme nalézt také u existencialismu, neboť někteří pozdější autoři předpokládali, že vznik a zásady nové žurnalistiky vychází právě z existencialismu. John C. Merrill, o kterém píše ve své bakalářské práci níže, nazýval novodobé novináře jako existenciální novináře a popsal také, jak by měl novinář nakládat s informacemi tak, aby postupoval podle etických norem. Propojení žurnalistiky s existencialismem zjistil pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky rozeslal svým kolegům novinářům, kde se jich ptal, jaký význam přikládají pojmu „existenciální žurnalistika“. Z výsledných názorů pak došel k závěru, že většinu názorů jeho kolegů lze propojit právě s filozofickým existencialismem, čímž pak usoudil, že lze hovořit o jakési nové formě žurnalistiky. Ačkoliv pojem nová žurnalistika nebyl nikdy přímo zaveden, tak doktor Jay Jensen, profesor žurnalistiky, uvedl, že nová žurnalistika je spojena s nepokojí a vzpourou.³²

Zda je žurnalistika tedy opravdu propojena s existencialismem lze zjistit pouze na základě přesnějšího definování tohoto filozofického směru.

V této kapitole se budu zabývat existencialismem Jeana-Paula Sartra. Sartra ovlivnili především jeho kolegové filozofové Martin Heidegger a Edmund Husserl, kteří jsou považováni za zakladatele fenomenologie. Sartre tak pouze rozvinul více do hloubky to, co již objevili jeho předchůdci. Existencialisté odmítali klasické pojetí podstaty člověka. Negativně pohlíželi také na Platonův předpoklad transcendentálního světa, ve kterém existuje dokonalá forma každé entity a každého člověka, ale také Aristotelovu rozumnou bytost. Aristoteles tvrdil, že hlavní vlastností člověka je jeho racionalita. S těmito názory existencialisté nesouhlasili. Tvrdili, že základním stavebním kamenem světa je existence člověka zevnitř, ale že vnější realita nás neovlivňuje. Každý člověk je jedinečný, má své vlastní zkušenosti, které získá

³¹ DALMIA, Shikha, *Existentialism in New Journalism*. 1991, [online] Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED352677>

³² Tamtéž

v průběhu života a neexistuje žádná univerzální povaha, kterou by měli všichni lidé na světě. Sartre odmítal také existenci Boha, na základě čehož tvrdil, že pokud neexistují mezi lidmi žádné společné rysy (nebo minimální) a neexistuje ani Bůh, pak logicky nemůže existovat ani žádná předem definovaná podstata člověka. Člověk se tedy rodí jako tabula rasa a svou podstatu a důvod k existenci si musí vytvořit sám, zároveň je pak zodpovědný za všechny své činy. Sartre tyto soudy vnímal poměrně negativně, neboť tvrdil, že ve chvíli, kdy si člověk uvědomí svou existenci, popadne ho pocit úzkosti. Svět je plný absurdity a naše existence je pomíjivá. Pokud bychom se na svět koukali pouze tímto pohledem, v úvahu by mohla začít připadat také nečinnost. Pokud nebudeme nic dělat, nemůžeme nic pokazit, a tím pádem neponeseme následky za naše činy. Nad touto tezí Sartre také polemizoval, ale došel k závěru, že právě ve chvíli, kdy si člověk uvědomí vlastní nesmyslnost, donutí ho to k činům, neboť člověk je ze své podstaty vnitřně nucen přiřadit světu jakýsi smysl, čímž vzniká teorie motivace. Teorie motivace nutí člověka odmítat absurditu a přiřadit svému bytí nějaký smysl.³³

Existencialismus měl také vliv na etiku a pozdější etické kodexy. Kritici tyto myšlenky odsoudili, jelikož tvrdili, že pokud odmítneme předem určenou podstatu bytí, dostaneme se tak do problému spojeného s vnímáním dobra a zla. Sartre však určil odpovědnost každému jedinci za jeho činy a vyloučil možnost omluvy. Každý musí nést následky za své činy. Ve chvíli, kdy člověk pochopí pravý význam pojmu „svoboda“, pochopí také význam pojmu „odpovědnost“. Sartrovo myšlení má za úkol vytvářet nové hodnoty a uvědomění, že za své činy musí nést každý následky, čímž se etika řídí do dnešní doby, včetně žurnalistické etiky.³⁴

2.5. Slavná televizní debata Chomsky versus Foucault

Za další příklad vstupu filozofa do veřejného prostoru můžeme označit také slavnou televizní debatu mezi americkým filozofem Noamem Chomskym a francouzským filozofem Michelelem Foucaultem. Na jedné straně byl Chomsky hovořící anglicky, na druhé straně Foucault hovořící francouzsky. Debata byla vysílána v nizozemské televizi.³⁵

Pod pojmem debata obecně chápeme vyjadřování názorů dvou a více jednotlivců či skupin. Veřejná debata je přístupná pro širší okruh lidí a dochází v ni k výměně názorů. Důležitý je respekt vůči druhé straně, schopnost prosadit své vlastní poznatky, zároveň však přijmout také názory druhého, diskutovat o tom a v nejlepším případě dojít k nějakému konkrétnímu

³³ DALMIA, Shikha, *Existentialism in New Journalism*. 1991, [online] Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED352677>

³⁴ Tamtéž

³⁵ CHOMSKY, Noam, FOUCAULT, Michel a RAJCHMAN, John, *The Chomsky-Foucault Debate: On Human Nature*. New York: The New Press, 2006. ISBN 978-1-59558-134-1

závěru či způsobu řešení. Autor článku Brian Lightbody uvedl, že podstata debaty není ani tolik o vyjadřování, ale snaha o nalezení té skutečné „pravdy“. Za použití správných argumentů, konverzace, jisté dávky kritiky a porozumění bychom měli dosáhnout platných úsudků a řešení dané problematiky, ať už se jedná o jakékoliv téma.³⁶

Nezáleží na tom, zda se jedná o témata politická, filozofická, klimatická nebo jiných aspektů veřejného života. Výsledek by měl mít vždy přínos jak pro účastníky debaty, tak pro publikum. Každá debata si najde svého posluchače, jemuž jsou konkrétní témata blízká.

Dle autora je každá správně provedena debata znakem dobře nastavené demokracie, neboť se do debaty může zapojit více účastníků a tím pádem jsou blíže veřejnosti daného státu. Mnoho významných politických událostí děje takzvaně „za zavřenými dveřmi“, kdy společnost nemá možnost do daného činu zasáhnout a výsledky se dozvídají až později z médií. Takové události jsou často vnímány jako zavírání dveří před společností, debatou a tím pádem zavírání dveří před demokracií. Jak autor uvedl, nejedná se o novou situaci. Za více znepokojivé označil fakt, že společnost zapomíná na pravý význam debaty a dochází přesně k opaku, kdy účastníci debat nerespektují názor druhého, dochází ke slovním útokům (ať už přímo nebo nepřímo) a každý usilovně hájí pouze svůj názor, bez možnosti připuštění jiné varianty, byť tvrdí, že usilují o rovnoměrnou, slušnou a racionální výměnu názorů. Očekává se, že lidé, kteří jsou takzvaně „u moci“, povedou slušnou debatu, kde budou prezentovat své názory, které jsou však založené na pravdě a budou se snažit smýšlet a jednat v zájmu společnosti. Kritické myšlení někdy ve výměně názorů nehraje dostatečnou roli a účastníci považují člověka stojícího na druhé názorové straně za nepřítele jak svého, tak nepřítele pravdy, neboť opravdová pravda je pouze ta jejich.³⁷

Debata Chomsky versus Foucault se odehrála 22. října 1971 na území nizozemské univerzity, kde byli Chomsky a Foucault pozváni holandským filozofem Fonsem Eldersem, který tuto debatu moderoval. Hlavním tématem debaty byla otázka, zda existuje něco jako vrozená lidská přirozenost a do jaké míry je tato přirozenost závislá či ovlivnitelná životními zkušenostmi a vnějšími vlivy.³⁸

³⁶ LIGHTBODY, Brian, *Theseus vs. the Minotaur: Finding the Common Thread in the Chomsky-Foucault Debate in Studies in Social and Political Thought*. 2003, s. 67 – 83, [online] Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/LIGTVT>

³⁷ Tamtéž

³⁸ PHILOSOPHY, *Clash of the Titans: Noam Chomsky & Michel Foucault Debate Human Nature & Power on Dutch TV, 1971*. 2013, [online] Dostupné z: https://www.openculture.com/2013/03/noam_chomsky_michel_foucault_debate_human_nature_power_in_1971.html

Nutno podotknout, že tato debata byla výměnou dvou naprosto odlišných názorů. Noam Chomsky obhajoval politickou strukturu, která vzniká z biologických poznatků o lidské přirozenosti a chování, kdy do jisté míry tvrdí, že historické a environmentální aspekty v tomto nehrají roli. Michel Foucault s tímto názorem absolutně nesouhlasil, neboť tvrdil, že právě biologie a lingvistika jsou instituce spojené s mocí a tento postoj je pro společnost nejvíce nebezpečný. V této debatě se ani jeden z účastníků nepokusil přijmout názor opačné názorové strany. Brian Lightbody uvedl, že právě tento postoj není správný, neboť jsou oba političtí aktivisté, snaží se hájit svou pravdu a dosáhnout skutečné pravdy, ale nejsou schopní reflektovat názory toho druhého. Pokud bychom společnost pomyslně rozdělili na dvě skupiny, kdy jednu názorovou skupinu zastává Foucault a druhou Chomsky, dostali bychom se do problému, neboť by v debatě ani jeden z aktérů nevnímal názorové myšlenky druhé strany společnosti. Autor také uvedl, že bychom měli vypadat, že druhému názoru věříme, i když bychom si ve skutečnosti byli jistí, že lže. Tímto způsobem bychom s člověkem měli také diskutovat a až následně vyjádřit své názory, bez shazování názoru druhého.³⁹

Zásadní zlom však nastal, když se v roce 1990 vyjádřil Noam Chomsky k debatě z roku 1971 a Michela Foucaulta popsal jako amorálního. Uvedl, že pokud člověk s někým hovoří, tak předpokládá, že sdílí stejné etické a morální zásady. Pokud se takto stane, může přijít debata, ve které si navzájem vymění názory, klidně diametrálně odlišné a pokusí se dojít k závěru, který by byl přijatelný pro obě strany a v souladu s etickými a morálními pravidly. S Michelem Foucaultem měl však pocit, že oba žijí v jiném vesmíru, na jiné planetě, kde vládou naprosto odlišná pravidla. Mnoho lidí tento výrok překvapil, neboť právě Foucault byl ten, kdo se v minulosti účastnil mnoha protestů a psal díla, která se zabývala například právy lidí s tělesným a duševním onemocněním a jak s těmito lidmi správně zacházet. Ani v debatě však Foucault nepůsobil nijak amorálně.⁴⁰

Moderátor debaty Fons Elders se Foucaulta zeptal, zda si myslí, že v západních zemích vládne demokracie. Foucault na to odpověděl, že pokud si pod pojmem demokracie představíme společnost, která není nijak hierarchicky rozdělená do tříd, a všichni jsou si rovni, tak v tom případě jsou od demokracie velmi vzdálení. Režim vládoucí v jejich době by popsal spíše jako diktaturu. Pokud by byl Foucault amorální, otázky demokracie, svobody a zrovnoprávnění ve společnosti by mu jistě byly vzdálené a lhostejné. Foucault se snažil vyřešit

³⁹ LIGHTBODY, Brian, *Theseus vs. the Minotaur: Finding the Common Thread in the Chomsky-Foucault Debate in Studies in Social and Political Thought*. 2003, s. 67 – 83, [online] Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/LIGTVT>

⁴⁰ Tamtéž

a zlepšit vztahy mezi společností a politikou, neboť tvrdil, že nás politika utlačuje. Což jistě za amorální nelze považovat.⁴¹

Chomsky na druhou stranu tvrdil, že protest a anarchie vůči vládě má smysl jen tehdy, pokud existuje aspoň minimální šance, že se něco změní a dojde k zrovnoprávnění společnosti, kde nebude nikdo utlačován a segregován. Chomsky také zastával názor, že by společnost měla projít velkou reformou, kdy mezi hlavní aspekty zařadil svobodu a solidaritu. Lidé by si měli užívat svou práci, zaměstnání by pro ně mělo znamenat potěšení a necítit se pouze jako stroje pracující pro stát. Tvrdil, že systém potlačuje naše základní práva a svobodu, společnost se tak nemůže samovolně rozvíjet a posouvat vpřed. Celý politický a ekonomický systém by tak měl být buď zrušen a vybudován od začátku, nebo naprosto překopán. Chomského představa o naší přirozenosti by měla být založena na vědeckých a empirických důkazech. Tvrdí, že stejně jako je člověk přirozeně schopen vytvořit nový jazyk, i když nemá žádné předchozí zkušenosti, stejně tak musí být schopen přirozeně přijmout jakési morální hodnoty. Avšak podmínky, ve kterých žijeme, jsou zásadní. Vrozené schopnosti tohle samy nezvládnou. Stejně jako je to při vytváření nového jazyka. Můžeme mít jisté vrozené schopnosti, ale velkou roli v tomto hrají také vhodné okolní podmínky. Na druhou stranu jsou také případy, kdy se u lidí můžeme setkat s absencí morálních hodnot. Ve společnosti panuje mnoho amorálnosti. Chomsky takové lidi označil za „morální monstra“. Snažit se vysvětlit nemorálnímu člověku, že jedná nemorálně, může být ztráta času. Vrah bez možnosti nápravy a s určitými psychickými poruchami nikdy nepochopí, že jednal amorálně. Uvedl také, že pro morální monstra jsou jejich činy přirozené a vrozené.⁴²

To však za všech okolností nemusí být pravda. Existuje mnoho případů, kdy nastala chyba v raném dětství člověka a negativní zkušenosti, které prožil, jej ovlivnily natolik, že následně jednal v rozporu s morálními zásadami. Pro vývoj člověka jsou dětské zkušenosti velmi zásadní. Samozřejmě to není pravidlem. Známe také mnoho případů, kdy v dospívání nedošlo k ničemu velmi závažnému a následně se člověk stejně stal vrahem či jednal jinak amorálně.

⁴¹ LIGHTBODY, Brian, *Theseus vs. the Minotaur: Finding the Common Thread in the Chomsky-Foucault Debate in Studies in Social and Political Thought*. 2003, s. 67 – 83, [online] Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/LIGTVT>

⁴² Tamtéž

Zásadní otázkou tak zůstává, jak by Chomsky vysvětlil, zda jsou lidské nemorální činy opravdu ovlivněné pouze vrozenými instinkty a kdy jsou ovlivněné něčím negativním v raném věku. A kde je hranice mezi zdravými přirozenými instinkty a nezdravými přirozenými instinkty.⁴³

Z Foucaultova pohledu může být Chomského filozofie riskantní, protože podporovat anarchii a protesty mohou mít velmi nebezpečné následky. I když se jedná o dobré úmysly a snahu změnit postavení státu k lepšímu. V nejhorším případě může dojít k ohrožení společnosti. Bojovat na úkor toho nejdůležitějšího, co v životě máme, tedy rodina, blízcí a dokonce my sami, podle Foucaulta nepřipadá v úvahu. Všechny války přinesly nespočet obětí, dokonce i z rodinných řad těch, co válčili. Každá válka vznikla ve jménu něčeho vyššího, tedy Boha, moci, svobody, a všechny tyto historické události přinesly mnoho zbytečné krve a zbytečných úmrtí. Z dějin bychom se měli poučit a neopakovat stejné chyby. Chomsky však nepřipouštěl, že by se mohl mýlit a že by jeho teorie mohla přinést více škody než užitku.⁴⁴

⁴³ LIGHTBODY, Brian, *Theseus vs. the Minotaur: Finding the Common Thread in the Chomsky-Foucault Debate* in *Studies in Social and Political Thought*. 2003, s. 67 – 83, [online] Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/LIGTVT>

⁴⁴ Tamtéž.

3. Zesnulí filozofové, kteří publikovali v médiích

V této kapitole své bakalářské práce se zabývám zesnulými českými filozofy, kteří publikovali do médií, chodili jaké hosté do rozhovorů nebo jiným způsobem vnesli filozofii do veřejného prostoru.

3.1. Erazim Kohák

Erazim Kohák se narodil 21. května 1933 v Praze do českoobrátské evangelické rodiny. V roce 1948 se celá rodina odstěhovala z Německa do Ameriky. Erazim začal pracovat v zemědělství, získal doktorát z filozofie a religionistiky na Yale University a následně začal vyučovat jako profesor na Boston University. Kohák se zajímal o morální smysl přírody, což vytvořilo jeho ekologickou etiku.⁴⁵

V polovině 70. let se odstěhoval do srubu ve státě New Hampshire, který vlastnoručně postavil. V rozhovoru pro časopis *Sedmá generace* se pak k tomuto životnímu rozhodnutí vyjádřil: „*Tehdy nás do lesů odcházela spousta. Byli jsme trosečníci městského života, vietnamské války, bojů za občanská práva*“. Kohák tvrdil, že je potřeba se pozastavit a získat tím lepší život, neboť ve světě převažuje mentalita, která planetu vnímá jako prostředek k surovinám a v horším případě jako surovinu samotnou. Po návratu do své rodné země se nastěhoval do panelového domu na pražském Chodově. V rozhovoru pro *Salon Práva* uvedl, že by si za své úspory mohl koupit vlastní dům, ale nechtěl si koupit něco, co by si nemohli koupit další občané. Tento krok však nevnímal jako dobrovolnou chudobu, ale jako výběr lepšího stylu života. Z dnešního pohledu by byla témata, kterými se zabýval Kohák, považovány za názorové proudy ekologistů a environmentálních aktivistů.⁴⁶

Erazim Kohák velmi sympatizoval s Tomášem G. Masarykem, v první řadě s jeho názory ohledně etiky. Člověk je zodpovědný za všechny své činy a musí být připraven za ně nést následky, ale také se nesmí bát vstoupit do veřejného prostoru se svými názory a myšlenkami i v případě, že s nimi nebudou všichni souhlasit. Zabýval se především ekologickou etikou, kterou velmi důkladně popisuje ve své knize *Zelená svatozář*, kterou následně označil za ekologickou gramatiku. Své myšlenky však nesměřoval pouze k ekologii, ale také k politice.

⁴⁵ HIMMEROVÁ, Kristýna, *Profesor Erazim Kohák: Příběh pamětníka v rámci projektu Příběhy 20. století TV*. [online] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kohak-erazim-1933>

⁴⁶ VIZINA, Petr, *Erazim Kohák - filozof, který si vážil paneláků*. 2020, [online] Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/zemrel-erazim-kohak-filosof-ktery-si-vazil-panelaku/r~8d39825a4be811eab1410cc47ab5f122/>

Byl zastáncem demokracie. Dle Koháka jsou základními staveními kameny demokracie hlavně veřejné diskuze, rovnoměrné podmínky pro všechny obyvatele daného státu, férová argumentace a schopnost kritického myšlení ohledně svých názorů, ale také názorů jiných, které můžou být diametrálně odlišné. Kládl také důraz na konečnost planety, neboť tvrdil, že momentálně nám jsou přístupné přírodní zdroje, ale nebude tomu tak navždy. Abychom zachovali stav planety (či zlepšili), musíme tomu přizpůsobit naše myšlení a hlavně naše jednání.⁴⁷

Erazim Kohák se filozofii nevěnoval pouze na akademické půdě, ale také publikoval do médií, vstupoval do veřejného prostoru jako host různých rozhovorů a psal vlastní knihy. Pomocí publicistických článků se snažil oslovit nejen kolegy z pedagogického prostředí, ale také laické publikum, která nemá o filozofii příliš velký rozhled.⁴⁸

Kohák v zahraničí publikoval mnoho článků na různá témata. Převážně se však týkaly právě ekologie, přístupem společnosti k naší planetě, ke zvířatům a podobně. V roce 1964 publikoval pro deník *Journal of the History of Ideas* článek, který nazval *T. G. Masaryk's Revision of Marxism*. Tento deník patří pod *University of Pennsylvania Press*.⁴⁹ Na jaře roku 1985 napsal dvacet jedna stránkový článek pro *Personalist Forum* nesoucí název *Creation's Orphans: Toward a Metaphysics of Artifacts*. Od roku 2006 se tento deník jmenuje *The Pluralist*. Články publikované v deníku pojednávají o různých filozofických problémech a jeho spektrum zaměření je velmi široké.⁵⁰ V roce 1986 vyšel Kohákův článek pro deník *The Review of Metaphysics*, který pojmenoval *The Crisis of Rationality and the „Natural“ World*.⁵¹ V roce 1991 napsal článek pro *Why is there something good, not simply something? Reflections on the ontological status of value* pro *The Journal of Speculative Philosophy*, kde se publikují eseje o základních filozofických otázkách. Časopis se věnuje také umění, náboženství a literatuře obecně, ale také recenzi knih⁵². V roce 1994 napsal patnácti stránkový článek pro časopis *Human Studies* s názvem *Truth and the*

⁴⁷ ŠIMŠA, Martin, *Erazim Kohák: filosof, demokrat a humanista*. 2017, [online] Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/25295-erazim-kohak-filosof-demokrat-a-humanista>

⁴⁸ KAŠPAR, Jakub, *Kohák: Vražda vždy zůstane vraždou*. 2001, [online] Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/kohak-vrazda-vzdy-zustane-vrazdou>

⁴⁹ KOHÁK, Erazim. *T. G. Masaryk's Revision of Marxism* in *Journal of the History of Ideas*. [online] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2708184>

⁵⁰ KOHÁK, Erazim. *Creation's Orphans: Toward a Metaphysics of Artifacts* in *The Personalist Forum*. [online] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20708448>

⁵¹ KOHÁK, Erazim. *The Crisis of Rationality and the 'Natural' World*. in *The Review of Metaphysics*. [online] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20128419>

⁵² KOHÁK, Erazim. *Why is there something good, not simply something? Reflections on the ontological status of value* in *The Journal of Speculative Philosophy*. [online] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25669980>

Humanities. Jedná se o čtvrtletník, který se zabývá vztahem mezi filozofií a humanitními vědami.⁵³ V neposlední řadě je nutné zmínit článek, který vyšel v roce 1994 také pro časopis *Human Studies*. Kohák článek nazval *Being Human, More or Less*.⁵⁴

3.2. Karel Kosík

Karel Kosík se narodil 26. června 1926 a zemřel 21. února 2003. Studoval na gymnáziu v Praze a v roce 1944 byl zatčen gestapem a odvezen na půl roku do Terezína, neboť byl členem ilegální odbojové organizace Předvoj. Po osvobození odmaturoval na gymnáziu a začal studovat na filozofické fakultě v Praze. O něco později se seznámil s Janem Patočkou, který mu pomáhal s četbou textů Martina Heideggera, hlavně jeho text *O pravdě a Bytí*. Kosíkova nejslavnější kniha *Dialektika konkrétního* byla vydána v mnoha cizích městech, například v roce 1970 v Barceloně a Paříži, 1972 v Miláně a v roce 1977 v Lisabonu. Kniha se zabývala myšlením slavných světových filozofů, jako je Hegel, Marx a Heidegger.⁵⁵

Karel Kosík publikoval do týdeníku *Literární listy*, jehož předchůdci byly *Literární noviny*. V roce 1968 vydal Kosík hned v prvním čísle tohoto týdeníku úvodník s názvem *Rozum a svědomí*. Následně pak v tom samém roce vydal cyklus článků *Naše nynější krize*, které byly rozděleny na části od sedmého do čtrnáctého čísla.⁵⁶

Kosík vydával své články také v časopisu *Plamen*, který se snažil rozšířit filozofické a estetické myšlenky do společnosti. Kosík zde publikoval své filozofické eseje.⁵⁷ Své eseje vydal také v literárním týdeníku *Tvar*⁵⁸ a svými politickými úvahami přispěl do kulturněpolitického týdeníku *Lidová kultura*.⁵⁹

⁵³ KOHÁK, Erazim. *Truth and the Humanities in Human Studies*. [online] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20011001>

⁵⁴ KOHÁK, Erazim. *Being Human, More or Less in Human Studies*. [online] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/20011048>

⁵⁵ TANĚV, Pavel, *Karel Kosík*. 2005, [online] Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73855/karel-kosik.html>

⁵⁶ DOKOUPIL, Blahoslav, *LITERÁRNÍ LISTY*. 2006, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=149>

⁵⁷ ZELINSKÝ, Miroslav, *PLAMEN*. 2006, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=186&hl=plamen>

⁵⁸ ZELINSKÝ, Miroslav a KOŠNAROVÁ, Veronika, *TVAR*. 2010, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229&hl=kos%C3%ADk>

⁵⁹ DOKOUPIL, Blahoslav, *LIDOVÁ KULTURA*. 2006, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=137&hl=kos%C3%ADk>

V roce 2018 vyšla kniha *Všechno nejlepší!*, která byla plná různých esejí, rozhovorů a prózy. Jednalo se o výroční knihu *Salonu Práva*, který je přílohou deníku *Právo*. *Salon Práva* v té době slavil výročí tisíc vydaných čísel a dvacet let působení *Salonu*. V této knize byl mezi jinými zveřejněn také rozhovor právě s Karlem Kosíkem, který původně vyšel 15. května 1997. V jedné z otázek se Karel Kosík dostal k uvažování nad rolí filozofa, kdy tvrdí, že role filozofa je vést rozhovor sám se sebou, tedy se svým „já“. Nikoliv konverzaci, neboť v konverzaci člověk často neposlouchá toho druhého a stojí si pouze za svými názory. Cílem rozhovorů mezi svými já je dosáhnout odpovědí na kladené otázky a zjistit pravdu, kterou následně může obohatit veřejný prostor. Filozofii rozdělil do tří kategorií: umění ptát se, umění číst a umění žít v pravdě. Kosík v *Salonu* publikoval od roku 1997 do roku 2001.⁶⁰

V roce 2019 vydal historik Jan Mervart knihu s názvem *Karel Kosík. Dialektika, kultura a politika. Eseje a články z let 1955 – 1969*, která se zabývá články, esejemi a rozhovory Karla Kosíka, které publikoval v letech 1955 až 1969. Články, eseje a rozhovory se zabývali především marxistickým pojetím světa a Hegelovou dialektikou, neboť právě těmito tématům Kosík věnoval nejvíce pozornosti.⁶¹

3.3. Karel Berka

Karel Berka se narodil 4. května roku 1923 v Břeclavi. Studoval na gymnáziu v Brně, ale studium nedokončil z důvodů převezení do koncentračního tábora, kde byl od roku 1941 do roku 1945. Studium dokončil po skončení války. Nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde studoval angličtinu a filozofii. Mezi jeho hlavní filozofické zájmy patřila aristotelská logika, ale také logika obecně. V roce 1965 byl jmenován docentem logiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a v roce 1981 profesorem logiky. Mezi jinými vyučoval také na Žurnalistické fakultě Univerzity Karlovy. Kromě aristotelovské logiky se věnoval také antické výrokové logice a vývoji moderní logiky. Řada jeho děl byla přeložena do cizích jazyků a publikována v zahraničí. Berka se věnoval také překladatelství, kdy přeložil mnoho zahraničních děl týkajících se logiky, kybernetiky a filozofie.⁶²

⁶⁰ PRÁVO, Salon. *Prispějte Salonu na knihu „všeho nejlepšího“! + úryvek z rozhovoru s Karlem Kosíkem*. 2018, [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-prispejte-salonu-na-knihu-vseho-nejlepsiho-uryvek-z-rozhovoru-s-karlem-kosikem-40062914>

⁶¹ MERVART, Jan, *Karel Kosík. Dialektika, kultura a politika. Eseje a články z let 1955 – 1969*. Praha: Filosofie, 2019, ISBN: 978-80-7007-576-0

⁶² GABRIEL, Jiří, *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 36-37, ISBN: 80-210-1840-2

Berka se věnoval také publicistice, kdy přispíval svými články do mnoha periodik jak v zahraničí, tak na domácí půdě. Ve svých článcích se věnoval hlavně tématům, která ho zajímala celý život, tedy různé druhy logiky, kybernetika, filozofie a podobně. V roce 1955 přispěl do *Filosofického časopisu* článkem s názvem *O problematice správnosti a pravdivosti v nauce o úsudcích*, do stejného časopisu pak v roce 1956 vydal článek *K formulaci sylogismu u Aristotela* a například v roce 1967 článek *Počátky historiografie logiky*. V roce 1971 publikoval článek v *Sociologickém Časopisu* s názvem *K pojetí měření v československé sociologii*.⁶³

Co se týče zahraničních publikací, tak psal články také v jazyce německém, kdy v roce 1965 vydal pro německý časopis *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* článek s názvem *Über den Gegenstand von formalen Logik und Methodologie*, v roce 1967 *Logik und „Ontologie“* nebo například v roce 1981 *Bemerkungen zu Bolzanos Wahrscheinlichkeitslogik*. Do polského časopisu *Organon*, který byl vydáván ve Varšavě, přispěl v roce 1973 článkem s názvem *Lambert's Beitrag zur Messtheorie*. Jak českých, tak zahraničních článků Berka vydal samozřejmě mnohem více. Zemřel 24. listopadu roku 2004.⁶⁴

3.4. Jiří Němec

Jiří Němec byl český filozof, publicista, překladatel a klinický psycholog. Narodil se 18. října 1932 v Praze. V roce 1952 začal studovat na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy, ale následně přestoupil na Filozofickou fakultu, kde studoval obor zdravotnické psychologie. Poté začal v roce 1958 pracovat jako klinický psycholog. Po devatenácti letech v roce 1977 dostal výpověď z důvodu zapojení se do vzniku Charty 77 a začal pracovat jako noční hlídač v pražském Karlíně. V roce 1983 emigroval do Vídně, kde zůstal celých 7 let a získal tam titul doktora filozofie. Následně se v roce 1990 vrátil do Prahy, kde se stal vedoucím Ústavu humanitních věd na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1993 pracoval ve Filosofickém ústavu Akademie věd České republiky.⁶⁵

Jiří Němec byl jeden ze zakladatelů samizdatového časopisu *Vokno*, do kterého hned v druhém díle publikoval svou esej s názvem *Nové šance svobody*.⁶⁶ V roce 2011 byla vydaná

⁶³ GABRIEL, Jiří, *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 36-37, ISBN: 80-210-1840-2

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ GABRIEL, Jiří, *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 411, ISBN: 80-210-1840-2

⁶⁶ NĚMEC, Jiří, *Nové šance svobody*. Praha: Vokno, 1979, č. 2 [online] Dostupné z: https://www.vons.cz/data/pdf/vokno/vokno_02.pdf

knihy *Dopisy z Ruzyně a nové šance svobody*. Jedná se o sepsání do jedné knihy všech dopisů, které Němec psal své manželce, dětem a známým v době, kdy byl umístěn ve vazební věznici v Ruzyni. V knize je doplněná také právě rozsáhlá esej *Nové šance svobody*.⁶⁷

V roce 1992 napsal Němec článek pro teologicky zaměřený časopis *Teologické texty* s názvem *Myslit s Janem Patočkou*. Právě četba Nového zákona měla na Jiřího Němce jeden z největších vlivů, což se pak projevilo i v jeho publikacích. Velký vliv na něj měla také díla Tomáše Akvinského, Gabriela Marcela a Maurice Blondela. V roce 1996 vydal společně s filozofem Zdeňkem Neubauerem článek *Smysl smyslu* pro časopis *Reflexe*, který se zaměřoval právě na filozofii a teologii. Jeho zakladatelem byl Ladislav Hejdánek, se kterým se Jiří Němec seznámil již v roce 1957.⁶⁸

Němec se věnoval také překladům. V roce 1993 přeložil dílo filozofa Martina Heideggera *O pravdě a bytí*, kde dopsal také vlastní doslov. Ve stejném roce přeložil společně s Janem Sokolem dílo francouzského myslitele Pierra Teilharda de Chardina *Místo člověka v přírodě* a v roce 1994 zase za pomoci Jana Sokola přeložil *Problém dějinného vědomí* od filozofa jménem Hans-Georg Gadamer. Němec zemřel v roce 2001 v Praze.⁶⁹

⁶⁷ NĚMEC, Jiří, *Dopisy z Ruzyně a nové šance svobody*. Praha: Pulchra, 2011, ISBN: 978-80-87377-30-7

⁶⁸ GABRIEL, Jiří, *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 411, ISBN: 80-210-1840-2

⁶⁹ Tamtéž

4. Vztah mezi žurnalistikou a filozofií

Ve své práci se zabývám převážně vztahem mezi žurnalistikou a filozofií. K zjištění této problematiky mi byly velmi nápomocné rozhovory s vybranými filozofy, kteří publikují do médií, vystupují v rozhovorech a obecně vytvářejí různá mediální sdělení, která se týkají filozofie. Respondentů jsem se zeptala na otázky, jak vnímají roli filozofa ve veřejném prostoru, vystoupení filozofa mimo akademickou sféru a roli filozofa v médiích, dále jak vnímají svou publicistickou činnost, jaký je filozofický vztah mezi působením v médiích a akademickými publikacemi a zda existuje hranice mezi publicistikou a vědou ve filozofii.

Určit konkrétní vztah mezi žurnalistikou a filozofií může být velmi obtížné, neboť žurnalistika se zaměřuje na konkrétní problémy a je určená pro širší publikum, filozofie je naopak více abstraktní a zájem o ní můžeme nalézt převážně v akademickém prostředí či u více specifické skupiny lidí. Obě tyto disciplíny si však mohou být velmi nápomocné. Novináři se zabývají převážně politickými a kulturními tématy a filozofii tak mohou pomoci s propojením s aktuálním skutečným světem, zatímco filozofie může do žurnalistiky přinést jisté epistemologické rámce a etické principy.⁷⁰

Je jisté, že má filozofie vliv i na další vědní obory, byť to může být na první pohled nepatrné. Sám Albert Einstein tvrdil, že nebýt filozofa Davida Huma, nevznikla by jeho teorie relativity. Filozofické abstraktní myšlení se tak dá propojit s fyzikálními pokusy. Filozofické etické principy pak mohou být nápomocné v otázce práva a lidském jednání. Pokud člověk spáchá nějaký trestný čin, právo sáhne do etických principů, které mají své kořeny právě ve filozofii a soud pak vyhodnotí závažnost trestného činu a vznesení nad pachatelem řádný rozsudek. Na právnických školách je filozofické studium nezbytné. Filozofie zasahuje také do medicíny. Lékařská etika je úzce spjatá s etikou filozofickou. Nejběžnějším příkladem je otázka přerušování těhotenství, tedy, do kterého týdne je interrupce možná a do jaké míry tento zákrok zasahuje do života matky a embrya. Tato problematika se jistě pojí také s náboženstvím, ale základy můžeme nalézt znovu ve filozofii.⁷¹

⁷⁰ SCHWARTZ, Christopher, *Comparing Journalism and Philosophy as Forms of Power*. 2021, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2021.1889397>

⁷¹ MACHEK, David, *K čemu je nám filozofie?*. 2023, [online] Dostupné z: <https://denikn.cz/1109425/k-cemu-je-nam-filozofie/?ref=inc&cst=488483f3f0b879d14848083def1a2ad39eda89a1416e907ba6e6c8991e4988cc>

Filozofické etické principy zasahují také do žurnalistiky. Australský filozof Peter Singer se zabývá etikou zvířat, veganstvím a zabíjením zvířat pro obživu a lze ho tak považovat za morálního filozofa. V roce 1999 se časopis *The New Yorker* zabýval právě Peterem Singerem a jeho postojem k osvobození a možného zrovnoprávnění zvířat ve společnosti. Článek byl pojat docela kriticky. Podle článku Singer zastává názor, že představovat si lidský život jako posvátný jen proto, že je to lidský život, je myšlenka, která zůstala ve středověku. Mezi zmíněné argumenty patří také, že lidský život není cennější ani posvátnější než psí život. Na téma etiky zvířat vydal v roce 1975 knihu *Osvobození zvířat*. Peter Singer je zajisté kontroverzním filozofem, ale také je jedním z nejvlivnějších světových filozofů.⁷²

John Calhoun Merrill byl filozof a vyučující žurnalistiky. Věnoval se mnoha světovým filozofům a trval na tom, aby je učitelé zapojovali do své výuky a novináři do svých článků či obecně do žurnalistické práce. Tvrdil, že je žurnalistika neefektivní, pokud nejsou novináři filozoficky vzděláni. John C. Merril měl velký zájem o novinářskou etiku a kladl obrovský důraz na morální filozofii. Jeho práce měla celosvětově velký vliv na žurnalistiku a vše s ní spojeným.⁷³

Ve své knize *Journalism Ethics: Philosophical Foundation for News Media*, kterou vydal v roce 1997, John C. Merrill uvedl, že místo toho, aby se zaměřoval na každodenní rutinu žurnalistiky, se zaměřuje na filozofické základy, kterými tuto rutinu tvoří.⁷⁴

V roce 1983 vydal John C. Merrill knihu *Philosophy and Journalism*, která popisuje klíčové aspekty morální filozofie v žurnalistice. Merrill v knize tvrdí, že pokud pochopíme základní filozofické myšlenky, vyhneme se tak omylům a chybám v etických kodexech a také v politice, které spáchali naši předkové.⁷⁵

⁷² SPECTER, Michael, *The Dangerous Philosopher*. 1999, [online] Dostupné z: https://lust-for-life.org/Lust-For-Life/_Textual/MichaelSpecter_TheDangerousPhilosopher_1999_13pp/MichaelSpecter_TheDangerousPhilosopher_1999_13pp.pdf

⁷³ STROUD, Scott, *John Merrill: The Philosopher*. 2012, [online] Dostupné z: <https://www.mediaethicsmagazine.com/index.php/browse-back-issues/158-fall-2012/merrill-tribute/3998679-john-merrill-the-philosopher>

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Tamtéž

Mezi další knihy Johna C. Merrilla můžeme zařadit také *Ethical Communication: Moral Stances in Human Dialogue*, kterou vydal v roce 2009. Zásadním problémem projednávaným v knize bylo, že moderní svět kazí morální zásady žurnalistiky. Vracel se tak zpět ke klasickým myslitelům, mezi které zařadil Aristotela, Kanta, Platóna, Milla, Locka, Nietzscheho a Hobbesa. Tvrdil, že znalost děl těchto velikánů pomůže studentům a lidem v praxi pochopit, že je filozofie opravdu relevantní a důležitá ke každé mediální činnosti.⁷⁶

V knize *Legacy of Wisdom: Great Thinkers and Journalism* tvrdil, že pro úspěšné zkoumání světa a předpokladů o něm je důležité mít základy teorie již dříve zmíněných velkých myslitelů. Souhrn 30 esejí o filozofech má lidem ukázat, že filozofie není pouze holá teorie, ale že jejím aplikováním do reálného života dospějeme k lepšímu uvažování a dobrému myšlení, jak ve studiu, tak například v redakci. Také zastával názor, že veřejnou žurnalistiku bychom neměli posuzovat podle sledovanosti, ale podle jejich filozofických kořenů.⁷⁷

4.1. Výběr respondentů

Vybrané filozofy jsem oslovila především proto, že jsem všechny znala již z dřívější doby, neboť jsou mediálně aktivní a výrazní. Bližší charakteristice jejich mediální činnosti se podrobně věnuji v podkapitole 4.2., kde uvádím konkrétní názvy médií, do kterých respondenti publikovali nebo aktuálně publikují, ale také odpovídám na otázku, kdy vstoupili do veřejného prostoru, a o které médium se konkrétně v jejich případě jednalo.

Respondenti byli vybíraní na základě konkrétních kritérií. Při výběr mi byly nápomocné jejich generační rozdíly, neboť jsem předpokládala, že právě jiné věkové skupiny mohou mít na konkrétní dotazy rozdílné názory. Mezi další kritérium patřilo také to, že se všichni respondenti mezi sebou navzájem znají (ať už osobně či ne) a předpoklad, že na sebe mohou mít také jistý vliv. Právě tahle premisa se mi potvrdila, neboť například Martin Škabraha v rozhovoru uvedl, že na něj měl vliv právě Václav Bělohradský, který publikoval do literární přílohy deníku *Práva Salonu*, jenž Martin Škabraha četl dávno před tím, než do něj začal sám publikovat. Také Petr Fischer v rozhovoru uvedl, že za své filozofické vzory může považovat právě Miroslava Petříčka a Václava Bělohradského, kteří zásadně formovali jeho vztah k filozofii. V roce 2022 vyšla kniha s názvem *Všichni umřete: Hovory ze Slavie*, kterou napsal Miroslav Petříček společně s Petrem Fischerem, a předmluvu napsala Tereza Matějčková.

⁷⁶ STROUD, Scott, *John Merrill: The Philosopher*. 2012, [online] Dostupné z: <https://www.mediaethicsmagazine.com/index.php/browse-back-issues/158-fall-2012/merrill-tribute/3998679-john-merrill-the-philosopher>

⁷⁷ Tamtéž

Všichni respondenti mají také filozofické vzdělání. Miroslav Petříček, Václav Bělohradský, Petr Fischer a Tereza Matějčková studovali filozofii na Univerzitě Karlově v Praze. Martin Škabraha studoval na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pohlaví při vybírání respondentu nehrálo roli. Naopak velkou roli hrál můj bližší zájem o zjištění odpovědí na kladené otázky právě od těchto vybraných filozoficky a mediálně známých osobností.

4.2. Mediální prostor, ve kterém publikují respondenti rozhovorů

Mediální prostor, kam mohou čeští filozofové a filozofky vstoupit, je veliký a různorodý. Ve své práci se budu převážně zabývat medií, do kterých vstoupili a publikovali či stále publikují respondenti rozhovorů.

V rozhovoru, který mi Tereza Matějčková poskytla, uvedla, že její první mediální činnost začala ve čtyřicetiletých letech, kdy začala publikovat pro *Českou pozici* a následně pro *Lidové noviny*. Bratr Terezy Matějčkové pracoval jako redaktor *České pozice* a Tereza Matějčková se tam věnovala překladu blogů o módě. Do *Lidových novin* se dostala díky redaktora Ludvy Bednáře a šéfredaktora Istvána Léka. Následovaly články pro *Aktuálně.cz*, kde pracovala jako externí příspěvatelka. Aktuálně publikuje pro týdeník *Echo*, kde ji šéfredaktor Dalibor Balšínek navrhl, že může být součástí redakce a nebude pouze externista.

Tereza Matějčková v podcastu Čestmíra Strakatého uvedla: „*Ráda zkouším nové věci, i když se nejedná o filozofii. [...] Rozhodla jsem se, že chci trochu experimentovat se svým myšlením. Člověk se potřebuje otevírat novým výzvám a týdeník Echo pro mě byla obrovská výzva ve všech možných kontextech. Ve výsledku jsem ráda, že jsem do toho šla. Nevím, zda tam vystupuji jako filozofka nebo ne. Prostě píšu texty a jsem to já*“.⁷⁸

Tereza Matějčková chodí také do rozhovorů. Nejedná se sice o publicistiku, která nás zajímá, ale je to jistý způsob vstoupení do veřejného prostoru. Mezi tyto rozhovory můžeme zařadit například podcast Čestmíra Strakatého s názvem *Čestmír, Časopis Host, Českou televizi* nebo *Salon Práva*, který je přílohou deníku *Právo*.

Martin Škabraha v rozhovoru uvedl, že jeho neakademická publicistická činnost začala v roce 2004, kdy začal přispívat do literární přílohy deníku *Právo*, která se jmenuje *Salon*. Do tohoto deníku píše s dvouletou pauzou dodnes. Mezi jinými publikoval také do *Britských listů*,

⁷⁸ MATĚJČKOVÁ, Tereza. 2023. *Danuši Nerudové kandidatura nesluší. Neexistuje důkaz pro to, že jsme svobodní* (rozhovor s Čestmírem Strakatým), YouTube, kanál Čestmír Strakatý, 5. 1. 2023. [online] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=tKCPPOvVS_I&t=18s

A2 nebo *Sedmé generace*. Je také šéfredaktorem odborného periodika *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny*. Několik článků mu vyšlo také v *Hospodářských novinách* či v *Deníku Referendum*. Co se týče rozhovorů, tak se Martin Škabraha objevil například v *Parlamentních listech*, *Krajských listech* či v deníku *E15*.

Mezi další respondenty patří Petr Fischer, který v rozhovoru uvedl, že v médiích pracuje od roku 1998, kdy začal publikovat do *Lidových novin*. Od roku 2016 do roku 2018 byl redaktorem *Českého Rozhlasu Vltava* a spolupracoval také s *Aktuálně.cz*, kulturní přílohou deníku *Právo Salon* či jako externí spolupracovník *Deníku N*. Mezi jinými vyšly jeho publikace také v *České televizi*, *Hospodářských novinách* či týdeníku *Euro*. Petr Fischer za sebou má také mnoho rozhovorů, například pro *Časopis Přítomnost*, *Debatu knihovny Václava Havla* či pro *Česká média*.

Václav Bělohradský v rozhovoru uvedl, že již na počátku jeho akademické kariéry psal texty na podporu liberálního reformismu do různých časopisů. Před rokem 1989 začal publikovat i česky, ale jen v samizdatových a exilových časopisech, například do římských *Studií*, amerických *Proměn* a jednou také ve *Svědectví*. Po roce 1989 začal publikovat týdenní sloupky z politické filozofie v *Mladé Frontě*, jejíž editor byl v té době Karel Hvižďala. Spolupracoval také s obnovenou *Přítomností* a později také v roli předsedy ediční rady v *Lidových novinách*. V roce 1998 začal publikovat pro literární přílohu *Práva – Salonu*, tehdy zásluhou Zdenko Pavelky a majitele Zdeňka Porybného. Do *Salonu* s podporou šéfeditora Zbyňka Vlasáka přispívá dodnes. Václav Bělohradský poskytl také nespočet rozhovorů, mezi které můžeme zařadit například rozhovor pro *Aktuálně.cz*, *DEEP TALKS* Petra Ludwiga, rozhovor na *ČT24*, *Osobnost na Dvojce*, *Český rozhlas plus* nebo *Konfrontace Petra Fischera*.

V neposlední řadě musím zmínit rozhovor s Miroslavem Petříčkem, který začal publikovat v druhé polovině osmdesátých let v exilovém časopisu *Svědectví*, stejně jako Václav Bělohradský. Dále publikoval také v *Hospodářských novinách*, *Respektu* či v čtrnáctideníku *A2*. Miroslav Petříček za sebou má také mnoho rozhovorů, například pro magazín *Reportér* nebo s Terezou Matějčkovou pro *Deník N*.

4.3. Role filozofie ve veřejném prostoru

Roli filozofie ve veřejném prostoru nelze explicitně určit. Filozofie je tak specifická disciplína, že by bylo velmi problematické přiřadit ji konkrétní roli. Role filozofa ve veřejném prostoru může přinést jiný pohled na svět, než je ten vědecký, politický a podobně. Filozofové jsou odjakživa předurčení k myšlení. Filozofie by měla nabídnout jiný pohled na svět. Vrátit se ke kořenům našich předků. Filozofie ve veřejném prostoru může být v mnoha směrech velice nápomocná. Veřejný prostor a média jsou dostupná pro každého. Filozofie tak může přinést do veřejného prostoru různé filozofické myšlenky a podat je tak, aby byly snadno pochopitelné i pro nezainteresovaného občana, který se s filozofií jako takovou dříve nesetkal. Filozofie se v médiích může zaměřit na otázku lidských práv, které jsou a vždycky byly aktuální.

Respondenti rozhovorů také uvedli, že na otázku, jaká je role filozofie ve veřejném prostoru, nelze jednoznačně odpovědět, neboť filozofii nelze zařadit do konkrétního mediálního odvětví. Avšak mezi podobnostmi, které jsem v rozhovorech našla, můžeme zařadit například myšlení a rozpomínání.

Petr Fischer v rozhovoru uvedl: *„Filozofie ve společnosti žádnou „svou“ roli nemá, kdyby ji měla, znamenalo by to, že je zařazena do nějakého systému vzdělávání či poznávání, podřízena nějakému společnému cíli, tak to rozhodně není. [...] Filozof může nanejvýš znejišťovat, nabízet jiný pohled na věci, které považujeme za samozřejmé, může být tím, kdo vrací do společnosti pochybnosti myšlení, třeba to, jak vlastně myslet neumíme a nechceme, protože nám vyhovují určité stereotypy a ideologie. Jak se neodvažujeme myslet“.*

Za jednu z rolí filozofie ve veřejném prostoru můžeme považovat již dříve zmíněné přenesení filozofických myšlenek do srozumitelné podoby širokému publiku. Existují jisté filozofické disciplíny, které žurnalistiku přitahují více a pak také ty, které ji přitahují méně. Ontologie jako taková není pro žurnalistiku příliš atraktivní, ale naopak etické principy a epistemologii můžeme ve zpravodajství najít poměrně často.⁷⁹

Žurnalistika i filozofie mohou být považovány za jakousi formu moci. Jedná se o jeden z aspektů sloužící k přenesení informace od autora po čtenáře, čímž do jisté míry formují veřejné mínění, které se pak pojí s politikou, environmentálními problémy, světovými i republikovými kauzami. Publikum je pro žurnalistiku i filozofii velmi důležité. Publikum je různorodé. Může se lišit náboženstvím, národem, politickými názory, ale také koníčky čtenáře,

⁷⁹ SCHWARTZ, Christopher, *Comparing Journalism and Philosophy as Forms of Power*. 2021, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2021.1889397>

vzděláním a zájmem o rozdílné informace, neboť publikum je tvořené lidmi a lidé jsou odlišní. Bez publika by nebyl zájem o informace a tím pádem by nebyla žurnalistika a do jisté míry ani filozofie. Člověk může číst články, sledovat filmy, číst knihy, chodit na besedy a stále se svým způsobem jedná o publikum, které svými činy podporuje autora, filozofa, režiséra, poradatele a podobně. Novinář je při tvoření obsahu sám, ale tvoří obsah pro publikum, stejně tak jako je sám filozof, který přemýšlí nad podstatou bytí. Obě tyto skupiny jsou však součástí publika. Musí sledovat veřejné dění. Jejich nepsaný závazek je sledovat dění a informace, které pak předají právě publiku. Aktivita publika je zásadní pro novinářské dění a rozvoj filozofických poznatků. Sociální sítě, internet a technologie taktéž. Internet je nezbytnou součástí pro vytváření mediálních obsahů. Mezi další nezbytnou součást musíme zařadit také zpětnou vazbu ze strany publika. Například pokud lidé přestanou odebírat předplatné nějakého média, podcastu a podobně, lze z toho usoudit, že cesta, kterou se dané médium vydalo, není správná.⁸⁰

Avšak pokud zde hovoříme o pojmech, jako je například novinář, je třeba si upřesnit, kdo to vlastně novinář je. Je to člověk, který má vystudovanou žurnalistiku či mediální studia, nebo lze za novináře považovat také filozofa, který pomocí technologií publikuje do médií a předává tak světu své filozofické názory a postřehy? Lze za novináře považovat také vědce, který svůj objev představí veřejnému prostoru? Byť je za filozofa považován především ten, kdo má akademický titul z oblasti filozofie (u novináře/žurnalisty to není tak jednoznačné, neboť spousta úspěšných novinářů nemá žurnalistické vzdělání), nemusí to být podmínkou. I lidé z neakademického prostředí mohou významně přispět k filozofickému a žurnalistickému rozvoji. Přesně definovat pojem „novinář“ zůstává i nadále mnohem snazší, než definovat pojem „filozof“. Jaká je tedy role filozofa v médiích?

4.4. Role filozofa v médiích

Co se týče role filozofa v médiích, tak se jedná o podobný případ jako role filozofie ve veřejném prostoru. V dnešní mediální době lidé často podléhají takzvaným fake news a nevědomě se řídí pravidlem „Co je psáno, to je dáno“. Vstoupení filozofie do médií může nabídnout čtenářům a obecně společnosti lepší kritické myšlení a schopnost vnímat svět kolem sebe tak, jak doopravdy je a nezáviset pouze na tom, co píše média. Samozřejmě je to silně závislé na tom, o jaké médium se jedná. Filozof v médiích může přispět svými názory do

⁸⁰ SCHWARTZ, Christopher, *Comparing Journalism and Philosophy as Forms of Power*. 2021, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2021.1889397>

různých debat a diskuzí, například ohledně morálních a etických zásad, které mají své kořeny hluboko v historii.

Lidem v dnešní uspěchané době schází schopnost kritického myšlení. Kritické myšlení znamená vymanit se z pout jazyka, které nás sužují a zároveň kterými se popisuje realita a hledat jiné cesty. Tradice nám brání vidět věci, jak se skutečně mají a jak se vyvíjí. Vývoj je nezastavitelný. Miroslav Petříček v rozhovoru pro *mujRozhlas.cz* uvedl, že jej uchvátilo, jakým způsobem se filozofie v polovině minulého století změnila, neboť se k ní začaly připojovat různé nové žánry, jako jsou například eseje a romány. Staly se do jisté míry součástí filozofie. Doba se posouvá dopředu, tím pádem je potřeba posouvat také kritické myšlení a nezůstávat ve starých kolejích. Filozof v médiích by tomu mohl napomoci.⁸¹

Martin Škabraha v rozhovoru uvedl: „*Filozofie má v médiích především nutit k zamyšlení, k překročení zdravého selského rozumu. Má nás vést k reflexi předpokladů, o které se opírají naše soudy, naše hodnocení. Oproti jiným expertům, kteří jsou zváni do médií, a kteří disponují věděním v přesně vymezené oblasti, je postavení filozofie trochu neurčité, neukotvené, což mu umožňuje upozornit na předpoklady, o něž se opírá to zdánlivě pevné vědění jiných akademických disciplín, případně zdůraznit jejich limity*“.

Naopak Tereza Matějčková uvedla: „*Nevím vlastně, jak roli filosofa vnímat obecně. Jak vnímám svou roli. Mám-li být upřímná, snažím se ji nevnímat a plnit, co je zrovna potřeba. Nechtěla jsem být ani filosofka, natož filosofka v médiích. Prostě jsem studovala, dělala svou práci a takto to dopadlo*“.

Pro dnešní dobu se řada filozofických textů stává poněkud obtížná. Texty nelze deformovat a zjednodušovat, neboť by mohly ztratit svou pointu, ale je dobré změnit přístup k jejich interpretaci tak, aby odpovídaly dnešní době. Pomocí filozofických textů, byť mohou být historické, lze do jisté míry odpovídat i na problémy dvacátého prvního století. Samozřejmě se musí zvolit správný způsob jejich interpretace.⁸²

Pozice filozofa ve společnosti a s ní spojeném mediálním prostoru se jistě mění. Čas nelze zastavit, doba se posouvá a s ní se mění také lidské myšlení. Samozřejmě zde máme

⁸¹ PETŘÍČEK, Miroslav. *Miroslav Petříček: I filosof je svědek, který odpovídá na věci, jež ho rozčilují* (rozhovor pro *mujRozhlas*), *mujrozhlas.cz*, 2018, [online] Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/vizitka/miroslav-petricek-i-filosof-je-svedek-ktery-odpovida-na-veci-jez-ho-rozciluji>

⁸² FISCHER, Petr, *Miroslav Petříček: Kdo se bojí, koná potřebu v síni. Nesmíme mít strach vylézt ven.* 2021, [online] Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/miroslav-petricek-kdo-se-boji-kona-potrebu-v-sini-rozhovor/r~1a603f5a73c211eb89ccac1f6b220ee8/>

otázky, které se řešily v minulosti, řeší se v přítomnosti a budou se řešit také v budoucnosti, například vznik světa nebo otázka etických pravidel, při kterých nám jsou filozofické kořeny velmi nápomocné, ale některé otázky je potřeba přizpůsobit dnešní době. Nelze se zabývat politikou, která zde byla před dvě stě lety, klimatickými problémy, které trápily naše předky nebo jinými historickými událostmi, které dnes již neplatí. Víra v pokrok přichází s budoucností. Minulost máme od toho, abychom se z ní něco naučili a neopakovali stejné chyby. Je potřeba přizpůsobit interpretaci filozofie do dění dnešní doby a zabývat se aktuální tématikou, k čemuž mohou filozofové v médiích zásadně napomoci.⁸³

Jaké je tedy propojení filozofie a žurnalistiky? Stejně jako novinář, tak i filozof směřuje své poznatky směrem k publiku. Role filozofa v médiích však nemusí být pouze předávat konkrétní soudy a dané věci, ale poukázat publiku, jak nad těmito věcmi „správně“ přemýšlet, právě s ohledem na filozofické kořeny. Filozof si při vytváření mediálního obsahu může pokládat otázky, zda to, co produkuje, je srozumitelné i pro širokou veřejnost, zda lze nalézt odpověď na konkrétní otázku a zda je sdělení v souladu s etickými principy, které jsou ve společnosti nastavené. Žurnalistika a filozofie si mohou navzájem vypomocet, neboť žurnalistika se zabývá tím, jak společnost utváří kolektiv a filozofie pak zkoumá následky a vlivy.⁸⁴

Novodobí filozofové se hojně zaměřují na komunikační technologie, které v dnešní době bezpochybně slouží k přenosu myšlenek od autora ke čtenáři a následně také ke zpětné vazbě od čtenáře k autorovi.

⁸³ PETŘÍČEK, Miroslav. *Miroslav Petříček: I filozof je svědek, který odpovídá na věci, jež ho rozčilují* (rozhovor pro mujRozhlas), mujrozhlas.cz, 2018, [online] Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/vizitka/miroslav-petricek-i-filosof-je-svedek-ktery-odpovida-na-veci-jez-ho-rozciluji>

⁸⁴ SCHWARTZ, Christopher, „Comparing Journalism and Philosophy as Forms of Power“. [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2021.1889397>

4.5. Filozofický vztah mezi působením v médiích a akademickými publikacemi, vystoupení filozofa mimo akademickou sféru

Vztah mezi působením v médiích a akademickými publikacemi lze rozlišit, ale zároveň se tyto dvě složky mohou prolínat a doplňovat. Je to závislé také na tom, co chápeme pod pojmem „filozof“. Zda je to člověk, který má vystudovanou filozofickou školu, ale pracuje jako novinář nebo člověk, který působí jako vyučující v akademickém prostředí a svými poznatky přispívá do médií. Může to také být dáno osobnostně. Existují publicisté, kteří přispívají do veřejného prostoru, ale zabývají se více aktuálními a veřejnými tématy, než filozofii. Z druhé strany jsou také lidé, kteří vnášejí do veřejného prostoru právě filozofii a snaží se dostat do lidského podvědomí jakési základní filozofické poznatky.

Zásadní rozdíl mezi akademickými publikacemi a působením v médiích je ten, že mediální text nemusí být napsán tak moc do detailu. Měl by být pochopitelný i pro laika, který se ve filozofii tolik neorientuje, ale zároveň by mu měl trochu rozšířit obzory. Takový text je zaměřen spíše na širokou veřejnost. Naopak lze předpokládat, že po akademické publikaci sáhne právě více zainteresovaný člověk, který má aspoň základní povědomí o filozofii, ale chce se dozvědět ještě něco nového. Propojení však přichází ve chvíli, kdy se mediální text věnuje společenským a etickým problémům. Do takového textu se může filozofie promítnout velice snadno.

Tereza Matějčková v podcastu Čestmíra Strakatého v diskuzi ohledně jejího působení a začátků v týdeníku *Echo* uvedla: „*Zároveň jsem si řekla, že by to pro mě byla výzva. Ne spolupracovat s redakcí, která by byla skvělá, ale nevyšla bych ze svého rámce lidí, kteří mají stejný typ smýšlení, a který je spjat s lidmi, kteří účinkují na filozofické fakultě. Způsobilo by to, že bych se dál bavila stejným způsobem o stejných problémech. Věděla jsem, že v týdeníku Echo potkám lidi, které na filozofické fakultě nepotkám*“.⁸⁵

Vstoupení Terezy Matějčkové do týdeníku *Echo* je jisté vystoupení mimo akademickou sféru, neboť se tam věnuje tématům, kterým by se na akademické oblasti nevěnovala.

⁸⁵ MATĚJČKOVÁ, Tereza, *Danuši Nerudové kandidatura nesluší. Neexistuje důkaz pro to, že jsme svobodní* (rozhovor s Čestmírem Strakatým), YouTube, kanál Čestmír Strakatý, 5. 1. 2023. [online] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=tKCPPOvVS_I&t=18s

Na otázku, co vlastně dělá filozof, když filozofuje, odpověděl v rozhovoru pro *mujRozhlas.cz* Miroslav Petříček. Dle Miroslava Petříčka by měl filozof hledat odpovědi na konkrétní situace, které se již staly v blízké minulosti nebo se aktuálně dějí. Uvedl: „*Filozofie by měla v dnešní akademické době, kdy je to vlastně profese, překonávat samu sebe směrem k moudrosti*“. Zároveň spojení filozofie s akademickou obcí, kdy se z filozofie stal převážně akademický obor, způsobuje, že jsou na filozofii kladeny jiné nároky, než tomu bylo kdysi.⁸⁶

Role filozofa ve světě, mimo akademickou sféru, je podle Miroslava Petříčka také jasná. Je velmi důležité klást důraz na kritické myšlení, ne ve smyslu, že by filozof pouze kritizoval práci jiných a nepřinesl žádné řešení, ale právě naopak. Je potřeba mít vlastní sebereflexi a zpětnou vazbu, ne pouze na ostatní, ale hlavně na sebe sama. Filozof by měl sám sebe vnímat jako cizí osobu, svou zemi vnímat jako cizí stát a kulturu a snažit se ji pochopit. Zároveň je také důležité vnímat cizí kultury. Filozof by měl být schopen přinášet nová řešení.⁸⁷

4.6. Hranice mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii

Stejně jako nelze explicitně určit roli filozofie ve veřejném prostoru, tak nelze určit ani hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii. Do jisté míry se tyto dva aspekty mohou prolínat. Cílem publicistiky ve filozofii je přenesení základních filozofických myšlenek k laickému publiku, zjednodušit složitost filozofie, ale zároveň ponechat celou podstatu sdělení. Naopak věda ve filozofii, podobně jako akademické publikace, míří převážně na více znalé publikum.

Neexistenci hranice mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii potvrdili téměř všichni filozofové, se kterými jsem dělala rozhovory. Tereza Matějčková v rozhovoru uvedla: „*Ostrá hranice mezi publicistikou a filosofií přirozeně není, ale existuje hranice mezi publicistikou a akademickou filosofií a ta je mimořádně zřetelná na první pohled. Nemáš poznámky pod čarou? Tak to je publicistika! Jenže pak je rozdíl mezi akademickým psaním a filosofií. Ne vždy je akademická filosofie redukovatelná na filosofií a naopak*“. Václav Bělohradský pak uvedl: „*Hranice není mezi publicistikou a akademickou filosofií, ale mezi irelevantním a relevantním myšlením*“ a Martin Škabraha: „*Není tam ostrá hranice, spíše kontinuum, které se navíc pohybuje v kruhu*“. Miroslav Petříček se svou odpovědí lehce vybočoval, kdy tvrdí, že: „*Hranice jsou od toho, aby se překračovaly, protože jen tak se zjistí, kdy vlastně jsou*“.

⁸⁶ PETŘÍČEK, Miroslav, *Miroslav Petříček: I filozof je svědek, který odpovídá na věci, jež ho rozčilují* (rozhovor pro *mujRozhlas*), *mujrozhlas.cz*, 2018, [online] Dostupné z: <https://www.mujrozhlas.cz/vizitka/miroslav-petricek-i-filosof-je-svedek-ktery-odpovida-na-veci-jez-ho-rozciluji>

⁸⁷ Tamtéž

Ke vztahu mezi filozofií a vědou, popřípadě tedy k hranicím mezi filozofií a vědou, se vyjádřil také doktor Martin Jabůrek z katedry filozofie na Univerzitě Palackého v Olomouci, který zastává názoru, že pokud mezi těmito disciplínami existuje nějaká hranice, tak je tato hranice velmi tenká, neboť filozofie samotná je vlastně věda. Každá věda má stejný cíl, a to rozšířit poznání, objevit nové poznatky a zákonitosti. Speciální vědy mají své kořeny ve filozofických myšlenkách. Jako rozdíl vnímá doktor Jabůrek například to, že ne u každé vědy je možná spekulace, ale bez spekulace nelze vytvořit novou vědeckou hypotézu. Jinak řečeno, spekulace je možná, ale ne u každé vědní oblasti přinese užitek. Na rozdíl od filozofie, která má základ ve spekulacích, bez kterých by nebylo možné dojít k novým poznatkům a závěrům.⁸⁸

⁸⁸ JABŮREK, Martin a TVRDÝ, Filip, *Hranice filozofie, hranice vědy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, s. 20, ISBN: 978-80-244-3461-2

Závěr

Ve své bakalářské práci se zaměřuji hlavně na zmapování vztahu mezi filozofií a žurnalistikou, čehož jsem docílila díky rozhovorům s vybranými filozofy, kteří publikují do médií, ale také díky rešerši článků a literatury, které se pojí právě s filozofií a žurnalistikou. Zjistila jsem, že byť nelze přímo explicitně určit, jaký je vztah mezi těmito disciplínami, tak si mohou být velmi nápomocné. Žurnalistika může filozofii pomoci spojit se s aktuálním světem, neboť filozofové mají často tendence obracet své myšlení do dějin a nehledět vpřed. Naopak filozofie může žurnalistice pomoci při řešení různých etických problémů, jelikož všechny základy etických principů vychází právě z filozofie.

Filozofie je v dnešní době považována spíše za akademický obor, ale je velmi důležité, aby filozofové vstupovali do veřejného prostoru, neboť právě filozof disponuje schopností přinést do světa nové postřehy, které nejsou vědecké ani politické. Hlavním cílem filozofa vždy bylo a bude naučit se myslet, pohlížet na problematiku jiným způsobem, než jakým je schopná na problém pohlížet většinová společnost. Zároveň musí být schopen své složité myšlenkové pochody interpretovat veřejnosti tak, aby byly pochopitelné i pro méně zainteresovaného občana, který nemá s filozofií velkou zkušenost. Mezi další zjištění, kterých se mi v práci podařilo dosáhnout, patří také to, že se filozofie musí posouvat kupředu, neboť současné a budoucí problémy nelze řešit za pomoci minulosti. Minulost nám může pomoci s ponaučením se z chyb, kterých se dopustili naši předci. V tomto případě hraje velkou roli schopnost kritického myšlení, která je nezpochybnitelně zásadní součástí při tvorbě mediálních sdělení, jak ze strany autorů, tak ze strany čtenářů. S rozvojem kritického myšlení nám může pomoci právě vystoupení filozofa mimo akademickou sféru, neboť právě jedním z úkolů filozofa je hledat nová řešení na konkrétní situace, které se zrovna dějí.

Filozofie je velmi široký pojem a na velkou část otázek, kterými jsem se ve své práci zabývala, nelze odpovědět naprosto přesně. Každý autor, každý respondent rozhovorů a každý čtenář vnímá roli filozofie ve veřejném prostoru a v médiích trochu jinak. Nelze ji přiřadit konkrétní roli, ale lze konstatovat, že největší roli filozofie v médiích je právě určování etických pravidel a v rozvoji kritického myšlení.

Má práce by se samozřejmě dala mnohem více rozvinout v následující odborné práci, jelikož v tomto tématu vidím velký potenciál. Existuje mnoho historických událostí a filozofických myšlenek, které mají vliv na dnešní média a společnost, zároveň se lze také více

zabývat otázkou etiky v médiích, dezinformacemi a popřípadě cenzurou. Právě tyto aspekty mají spojení se svobodou slova, která bezpochybně pramení z filozofie.

Seznam knižních zdrojů

- Afanasjev, Anatoli. *Filo/zofický slovník*. Praha: Svoboda, 1976
- Coreth, Emerich a Schöndorf, Harald a Mik, David. *Filosofie 17. a 18. století*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.
- Dülmen, Richard van. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století)*. III., Náboženství, magie, osvícenství. Praha: Argo, 2006.
- Gabriel, Jiří. *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova Univerzita, 1998.
- Hošek, Radislav a Bahník, Václav a Kucharský, Pavel a Marek, Václav a Vránek, Čestmír a Businská, Helena. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974.
- Chomsky, Noam a Foucault, Michel a Rajchman, John. *The Chomsky-Foucault Debate: On Human Nature*. New York: The New Press, 2006.
- Jabůrek, Martin a Tvrдый, Filip. *Hranice filozofie, hranice vědy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- Jirák, Jan a Köpplová, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007.
- McQuail, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Karolinum, 2016.
- Mervart, Jan. Karel Kosík. *Dialektika, kultura a politika. Eseje a články z let 1955 – 1969*. Praha: Filosofia, 2019.
- Němec, Jiří. *Dopisy z Ruzyně a nové šance svobody*. Praha: Pulchra, 2011.
- Osvaldová, Barbora a Halada, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri, 2007.
- Petříček, Miroslav. *Co je nového ve filozofii*. Praha: Nová beseda, 2018.
- Petříček, Miroslav. *Úvod do (současné) filozofie*. Praha: Herrmann a synové, 1997.
- Reifová, Irena, *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004.
- Rejzek, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2012.

Seznam internetových zdrojů

- Blecha, Ivan. *Filosof na agore za časů nevolnosti*. [online] Dostupné z: https://www.reflexe.cz/Reflexe_46/Filosof_na_agore_za_casu_nevolnosti.html
- *Clash of the Titans: Noam Chomsky & Michel Foucault Debate Human Nature & Power on Dutch TV, 1971*. 2013, [online] Dostupné z: https://www.openculture.com/2013/03/noam_chomsky_michel_foucault_debate_human_nature_power_in_1971.html.
- Dalmia, Shikha. *Existentialism in New Journalism*. 1991, [online] Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED352677>.
- Dokoupil, Blahoslav. *LITERÁRNÍ LISTY*. 2006, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=149>
- Fischer, Petr. *Miroslav Petříček: Kdo se bojí, koná potřebu v síni. Nesmíme mít strach vylézt ven*. 2021, [online] Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/miroslav-petricek-kdo-se-boji-kona-potrebu-v-sini-rozhovor/r~1a603f5a73c211eb89ccac1f6b220ee8/>
- Fischer, Petr. *Novinář Petr Fischer: Vize pro globální svět. Věřit nadále osvícenství je nejméně utopistická utopie*. 2021, [online] Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/novinar-petr-fischer-vize-pro-globalni-svet-verit-nadale-osvicenstvi-je-nejmene-8399798>
- Fischer, Petr. *Proč zakazovat dezinformace? Válka nás změnila, svoboda slova neobstojí*. 2022, [online] Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/politika/432985-proc-zakazovat-dezinformace-valka-nas-zmenila-svoboda-slova-neobstoji>
- Hanitzsch, Thomas. *MAPPING JOURNALISM CULTURES ACROSS NATIONS*. 2010 [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670X.2010.512502>
- Hardt, Hanno. *Communication is Freedom: Karl Marx on Press Freedom and Censorship*. 2014, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13183222.2000.11008760?journalCode=rjav20>
- Himmerová, Kristýna. *Profesor Erazim Kohák: Příběh pamětníka v rámci projektu Příběhy 20. století TV*. [online] Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kohak-erazim-1933>
- Kašpar, Jakub. *Kohák: Vražda vždy zůstane vraždou*. 2001, [online] Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/kohak-vrazda-vzdy-zustane-vrazdou>
- Kupka, Petr. *Šaría je v omezené míře akceptovatelná. Chce to ještě více multikulturalismu, navrhuje filozof Škabraha*. 2015, [online] Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Saria-je-v-omezene-mire-akceptovateln-Chce-to-jeste-vice-multikulturalismu-navrhuje-filozof-Skabraha-360766>
- Lightbody, Brian. *Theseus vs. the Minotaur: Finding the Common Thread in the Chomsky-Foucault Debate in Studies in Social and Political Thought*. 2003, [online] Dostupné z: <https://philpapers.org/rec/LIGTVT>
- Machek, David. *K čemu je nám filozofie?* 2023, [online] Dostupné z: <https://denikn.cz/1109425/k-cemu-je-nam-filozofie/>
- Miko, Josef. *Slovník filozofických pojmů*. [online] Dostupné z: http://www.jozefmiko.sk/03_integralna_akademia/08_integralna_akademia/02_filozofia/01_okcidentalna_filozofia/slovník_filozofických_pojmu/slovník_filozofických_pojmu.pdf.

- Pehe, Jiří. *Veřejnost jako forma občanské společnosti*. 2003, [online] Dostupné z: <https://pehe.cz/2003/05/15/verejnost-jako-forma-obcanske-spolecnosti/>
- *Přispějte Salonu na knihu „všeho nejlepšího“! + úryvek z rozhovoru s Karlem Kosíkem*. 2018, [online] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-prispejte-salonu-na-knihu-vseho-nejlepsiho-uryvek-z-rozhovoru-s-karlem-kosikem-40062914>
- Shank, JB. *Voltaire*. 2009, <https://plato.stanford.edu/entries/voltaire/>
- Schwartz, Christopher. Comparing Journalism and Philosophy as Forms of Power. 2021, [online] Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670X.2021.1889397?journalCode=rjos20>
- Specter, Michael. *The Dangerous Philosopher*. 1999, [online] Dostupné z: https://lust-for-life.org/Lust-For-Life/_Textual/MichaelSpecter_TheDangerousPhilosopher_1999_13pp/MichaelSpecter_TheDangerousPhilosopher_1999_13pp.pdf
- Stroud, Scott. *John Merrill: The Philosopher*. 2012, [online] Dostupné z: <https://www.mediaethicsmagazine.com/index.php/browse-back-issues/158-fall-2012/merrill-tribute/3998679-john-merrill-the-philosopher>
- Šimša, Martin. *Erazim Kohák: filosof, demokrat a humanista*. 2017, [online] Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/25295-erazim-kohak-filosof-demokrat-a-humanista>
- Taněv, Pavel. *Karel Kosík*. 2005, [online] Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/causy/73855/karel-kosik.html>
- Truesdell, Jeff. *Inside a Teen Daughter's Rebellion That Led to Cold-Blooded Murder*. 2016, [online] Dostupné z: <https://people.com/crime/rachelle-waterman-mom-lauri-murder/>
- Vizina, Petr. *Erazim Kohák - filozof, který si vážil paneláků*. 2020, [online] Dostupné z: <https://nazory.aktualne.cz/zemrel-erazim-kohak-filosof-ktery-si-vazil-panelaku/r~8d39825a4be811eab1410cc47ab5f122/>
- Zelinsky, Miroslav. *PLAMEN*. 2006, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=186>
- Zelinsky, Miroslav a Košnarová, Veronika. *TVAR*. 2010, [online] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Otázky pro rozhovor

Příloha č. 2 – Rozhovory s respondenty (Tereza Matějčková, Martin Škabraha, Petr Fischer, Miroslav Petříček, Václav Bělohradský)

Příloha č. 1

Otázky pro respondenty

- 1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?
- 2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?
- 3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?
- 4) Kdy jste začal/a (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?
- 5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?
- 6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Příloha č. 2

Rozhovory s respondenty (Tereza Matějčková, Martin Škabraha, Petr Fischer, Miroslav Petříček, Václav Bělohradský)

Rozhovor – 18. 11. 2022 Mgr. Tereza Matějčková, Ph.D.

Tereza Matějčková je vysokoškolská pedagožka, překladatelka, publicistka a filozofka. Zaměřuje se hlavně na klasickou německou filozofii, například na Georga Wilhelma Friedricha Hegela a na filozofii náboženství. Je také autorkou filozofických pojednání. Vyučuje na Ústavu filozofie a religionistiky na FF UK. Její publikace vychází v češtině a němčině.⁸⁹

1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?

Tereza Matějčková: *„Je to mimořádně složitá disciplína – člověk nesmí upadnout do ezoterického blábolení, musí vycházet ze své akademické práce, ale zároveň mluvit neakademicky, neodborně. Často se pak stává, že je to obtížně přijatelné, jak pro veřejný prostor, který je uzpůsobený na rychlé fráze, tak pro kolegy v akademické sféře, kterým se vystupování v médiích zase zdá ploché. Zkrátka i forma je zde svébytným výkonem, tj. schopnost adaptovat se na médium, publikum, vyladit nějakou myšlenku či filosofický problém, přístup na fenomén, který se zrovna řeší“.*

2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?

Tereza Matějčková: *„Obecně těžko říct. Ani si nemyslím, že bychom zde měli nějakou archetypální roli filozofa na veřejnosti. Jsou to konkrétní jména. Byl to Sokol, je to Petříček, Bělohradský. Což je v pořádku, nevím vlastně, jak roli filozofa vnímat obecně. Jak vnímám svou roli. Mám-li být upřímná, snažím se ji nevnímat a plnit, co je zrovna třeba. Nechtěla jsem být ani filosofka, natož filosofka v médiích. Prostě jsem studovala, dělala svou práci a takto to dopadlo. Ladit nějaký svůj obraz není úplně, co bych řešila. Mám na to příliš práce. Vstoupila jsem více do veřejného prostoru rozhovorem. Nemám žádné hodnoty. To taky nebyl kdovíjaký záměr. Oslovili mě studenti, bylo mi trapné nedat rozhovor studentům, tak jsem na to kývla (jinak se snažím rozhovory většinou odmítat) a ten rozhovor byl dost čtený. Teď už vnímám, že mě leckdo jako filosofku vnímá. Já to moc ráda nemám a spíše říkám, že vyučuji filozofii. Od června pracuji navíc v týdeníku Echo, mám i novinářskou průkazku! A kolikrát nepíší opravdu filosofické, ale prostě publicistické texty. A zase neřeším: je to filosofické? Je to publicistické? Prostě píš“.*

⁸⁹ Knihovna památníku národního písemnictví: Tereza Matějčková [online] Dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/detail/?&idx=pnp_us_auth*0094240

- 3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?

Tereza Matějčková: *„Asi viz výše. Vzájemně se tyto dvě polohy prolínají, ale neustále si hlídám, aby nesplynuly. Ostrá hranice mezi publicistikou a filosofií přirozeně není. Existuje hranice mezi publicistickou a akademickou filosofií a ta je mimořádně zřetelná již na první pohled. Nemáš poznámky pod čarou? Tak je to publicistika! Jenže pak je ještě rozdíl mezi akademickým psaním a filosofií. Ne vždy je akademická filosofie redukovatelná na filosofií a naopak. Nietzsche nepsal akademické texty, ale je to filosof. Podobně Kierkegaard, Camus, Simone Weil..., v nějakém smyslu Peter Sloterdijk, Giorgio Agamben dnes. A pak existuje akademická filosofie, která je naprosto úctyhodná, ale jsou to dějiny filosofie. A pak existuje akademická filosofie, třeba Kant, a je to ta nejúctyhodnější filosofie. Zkrátka, cesty jsou různé a ostré hranice nejsou“.*

- 4) Kdy jste začala (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?

Tereza Matějčková: *„Začala jsem asi ve čtyřicetiletých letech publikovat pro Českou pozici, pak pro Lidové noviny. Moje publicistické začátky jsou spjaté s redaktorem Ludvou Bednářem a šéfredaktorem Istvánem Lékem. Ale zase to byla spíše náhoda. Můj bratr pracoval jako redaktor České pozice, potřebovali někoho na překlad blogů o módě (!), vzala jsem to jako brigádu. Pak mě Ludva Bednář začal ponoukat, ať něco napíši. Nejprve jsem nechtěla. Připadalo mi, že nemám, co říct. Pak jsem to zkusila. Určitě jsem dříve byla publicistka než filosofka“.*

- 5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?

Tereza Matějčková: *„Myslím, že jsem nikdy žádné médium sama neoslovila. Přirozeně je pro mě důležité médium. Ale jsem dost alergická na kulturní války. Takže takové to: Ty publikuješ tam, takže... Dostala jsem vlastně, když se na to zpětně podívám, vynadáno úplně za všechna média, v nichž jsem kdy publikovala. Lidové noviny – jsem babišovec, Aktuálně – Bakala!, Echo – jsem fašistka. Tak tímto se fakt neřídím. Jsem v tomto směru autonomní bytost a takové úvahy „co o tom někdo řekne“ jsou nedůstojné nejen filosofa, ale již i člověka, který filosofií učí“.*

- 6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Tereza Matějčková: *„Mě vždy fascinují lidé, kteří pracují v různých žánrech, s různými tématy. Mám ráda všestranné lidi, kteří se o sebe nebojí a riskují. Takovou osobou určitě byla Hannah Arendtová – ale říct, že je to můj vzor, by mi už připadalo strašně nabubřelé. Je to prostě osoba,*

již si vážím. Pak samozřejmě Susan Sontag. Skvělí mi připadá třeba i Peter Sloterdijk, Giorgio Agamben, ale pak by těch lidí bylo určitě spousta. Obecně mi připadá královská disciplína eseje – tam do sebe musí zapadnout jazykové mistrovství, tvořivost, vzdělanost, nápad, vztah k dnešku“.

Rozhovor 15. 11. 2022 Mgr. Martin Škabraha, Ph.D.

Martin Škabraha je český filozof, který vystudoval historii a filozofii na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde následně vyučoval. Jeho myšlení výrazně ovlivnili filozofové Jan Patočka a Václav Bělohradský, ale také autoři frankfurtské školy. Angažuje se také v politice, kde je členem Strany zelených. Mezi jeho největší díla patří *Sokrates vrací úder: Eseje z let 2004 – 2015* (2015) a společně s Václavem Bělohradským, Michaellem Hauserem, Romanem Kandou a Petrem Kuželem napsal dílo *Podzim postmodernismu* (2016).⁹⁰

1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?

Martin Škabraha: „*Hlavní rolí filozofie je připomínání, že žijeme ve světě idejí. Že to, co považujeme za realitu, je výsledkem kognitivní konstrukce, která sice není libovolná, ale není ani nevyhnutelná či jediná možná. Jsme zvyklí, že svět se nám nějak jeví, bereme to jako samozřejmost, ale to je zdání. Žijeme v určité zapomenutosti na ideje, které působí za či pod zdánlivě „neideologickými“ fakty a tiše nás navádí k tomu, jak ta fakta správně interpretovat. Filozofie nás má přimět k rozpomínání. Co jsou to za ideje? Umíme je vůbec pojmenovat, zpřítomnit a případně nahlédnout kriticky? A mohla by naše realita spočívat i na nějakých jiných idejích?*“

2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?

Martin Škabraha: „*Do značné míry zde platí předchozí odpověď. Když bych to měl říct jinak, filozofie má v médiích především nutit k zamyšlení, k překročení „zdravého selského rozumu“. Má nás vést k reflexi předpokladů, o které se opírají naše soudy, naše hodnocení. Oproti jiným expertům, kteří jsou zváni do médií a kteří disponují věděním v přesně vymezené oblasti, je postavení filozofa trochu neurčité, neukotvené, což mu umožňuje upozornit na předpoklady, o něž se opírá to zdánlivě pevné vědění jiných akademických disciplín, případně zdůraznit jejich limity. Já osobně směřuji tento filozofický přístup dost do „politická“, snažím se ukazovat vazbu mezi „obecnem“ a „obcí“. Jde mi tedy o to, že definice základních pojmů, ty základní ideje, o které se opíráme, jsou kulturním, sociálním, a tedy i mocenským konstruktem, vytvořeným jako věc veřejná (res publica). A to platí i ve zdánlivě čistě osobních, intimních souvislostech, jako je třeba identita – i ta počítá s nějakým obecným konceptem, do kterého se promítly mocenské poměry v dané „obci“ (polis). Jsem takový filozofický republikán“.*

⁹⁰ *Socialistický kruh: Martin Škabraha* [online] Dostupné z: <https://sok.bz/autori/skabraha-martin>

- 3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?

Martin Škabraha: *„Není tam ostrá hranice, spíš kontinuum, které se navíc pohybuje v kruhu. Někdy můžete v médiích pracovat se zjednodušenou, „populární“ verzí toho, co vzniklo na akademické úrovni, ale někdy vám naopak neakademická, pravidly nesvázaná a nezávazná úvaha pomůže formulovat něco, co pak už akademicky jen pilujete, a to může být už taková spíš banální, řemeslná činnost. Existuje jen jedna relativně ostrá hranice, a ta je dána žánrem „recenzované studie“, tedy textu napsaného tak, aby mohl být vykazatelný jako vědecká publikace v nějakých scientometrických systémech. Ale to je prostě specifický žánr, taková zvláštní enkláva, kam člověk musí, aby dostal glejt profesionála a mzdu. Je to takové hřiště, kde platí zvláštní pravidla. Ale filozofie se nedá dělat jen na těch hřištích, to by bylo proti jejímu smyslu, protože i samotné mantinely, co vymezují jakékoliv hřiště, musí být kriticky nahlédnuty jako produkt zapomenutého světa idejí, jak jsem o tom mluvil výše“.*

- 4) Kdy jste začal (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?

Martin Škabraha: *„Bylo to v roce 2004 v literární příloze deníku Právo, která se jmenuje Salon. Tam píšu (s asi dvouletou pauzou, kdy jsem nepsal vůbec) dodnes, i když jsem samozřejmě publikoval i jinde (např. Britské listy, A2 nebo Sedmá generace)“.*

- 5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?

Martin Škabraha: *„Samozřejmě je to důležité. Zůstávám „defaultně“ u Salonu, mám už tak nějak v prstech ten styl a počet znaků. Občas mě někdo osloví s nějakou nabídkou, ale mě se dost špatně píše, pokud po mě někdo chce už předem definované téma. Potřebuju v tomhle naprostou svobodu, psát až v okamžiku, kdy sám chci, a o tom, co mě zrovna v dané chvíli pálí. Což možná taky něco vypovídá o tom, co je to ve své podstatě filozofie“.*

- 6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Martin Škabraha: *„Než jsem do Salonu začal psát, pravidelně jsem ho četl, to mě zpočátku utvářelo asi nejvíc. Měl jsem ještě v čerstvé paměti texty Karla Kosíka (kterého už jsem ale nestihl poznat), potom tam hodně psal Václav Bělohradský (který tam píše dodnes). Ale přímo o vzoru bych asi nemluvil, měl jsem spíš takovou obecnou představu veřejného intelektuála, odvozenou už na gymplu od postavy Sokrata. Toho je ale dost těžké mít za publicistický vzor, protože se po něm nedochovalo nic napsaného. V tomto smyslu mám garanci, že můj vzor zůstane navždy doslova a do písmene nedostižný. Ale tak je tomu u každé pořádné ideje“.*

Rozhovor 22. 3. 2023 Mgr. et Mgr. Petr Fischer

Petr Fischer je český publicista a kritik, který vystudoval na pražské Filozofické fakultě obor filozofie. Své studium zakončil v roce 2000 prací o Derridovi a Heideggerovi. Následně začal v *Lidových novinách*, kde se věnoval ekonomické a komentářové rubrice. V roce 2001 se stal hlavním komentátorem těchto listů a v roce 2003 přestoupil do českého vysílání *BBC*. Publikoval také pro časopis *Respekt* a *A2*, *Hospodářské noviny* a *Českou televizi*, kde moderoval pořady *Před půlnocí* a *Kulturama*. Mezi jeho hlavní předměty zájmu patří kromě politiky také kulturní kritika, filmy a literatura. V roce 2010 byl oceněn Cenou Rudolfa Medka a následně v roce 2012 Cenou Ferdinanda Peroutky.⁹¹

1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?

Petr Fischer: „*Filozofie ve společnosti žádnou „svou“ roli nemá, kdyby ji měla, znamenalo by to, že je zařazena do nějakého systému vzdělávání či poznávání, podřízena nějakému společnému cíli, tak to rozhodně není. Pryč je i doba, kdy se s Husserlem opakovalo, že filosof je funkcionář lidstva a je tu jako někdo, kdo garantuje možnost pravdivého poznání. A to i přesto, že je stále mnoho lidí, kteří tak filosofii implicitně chápou a chtějí, aby filosofové ve veřejném prostoru poskytovali veřejnosti pravdivá zjištění, byli jakýmiisi arbitry společenských problémů. Protože vědí! Nic takového. Filosof může nanejvýš znejišťovat, nabízet jiný pohled na věci, které považujeme za samozřejmé, může být tím, kdo vrací do společnosti pochybnosti myšlení, třeba to, jak vlastně myslet neumíme a nechceme, protože nám vyhovují určité stereotypy a ideologie. Jak se neodvažujeme myslet“.*

2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?

Petr Fischer: „*Filosof do mediálního prostředí nepatří, je v něm cizorodým prvkem, což může být samo o sobě zajímavé a přínosné. To, jak se sráží s nároky srozumitelnosti, popularity, sledovanosti, která řídí celé žurnalistické prostředí, celou tu podivnou kulturu žurnalistiky, která prosakuje společností. Vytvářet odpor této hladkosti a samozřejmosti, to by mohl být určitý smysl filosofického přístupu v médiích. Celou dobu si připadám v médiích nepatřičně, což je možná potvrzení toho, že je to TO správné místo, kde jsem měl být. Svou roli chápu právě takto, hledat méně viditelné souvislosti, které problematizují samozřejmou sebestřednost médií, být protivný a v dobrém smyslu „odporný“. Jde přece jen pořád o sókratovskou „špatnou výchovu“, o to „kazit mládež“, co to jde. Zvyknete si na to, že jste pak často nesrozumitelní, ne*

⁹¹ Česká televize: Petr Fischer [online] Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/petr-fischer/>

proto, že se nechcete v myšlení překládat k masovému publiku, ale proto, že problematizujete dohodnutá pravidla mediálního světa. Dokud něco takového média tolerují, není ještě tak zle“.

- 3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?

Petr Fischer: *„Filosofie není věda, její práce není vymezena ani formálně, metodologicky, jazykově. Myšlení, o něm jde, má sice nějakou svou tradici a postupy, ale to neznámá, že se nelze z tohoto kánonu vymaňovat. Je to jako v malířství: přes obrovské dějiny oboru nakonec musíte malovat nějak sami za sebe. Svým stylem. Metafora či esej mohou být někdy přesnější než rigorózní práce podle klasického mustru. Je-li něco důležitého, pak je to překlad mezi akademickým a publicistickým, mediálním jazykem. Jsou to dvě sféry, které spojuje jediné společné úsilí, totiž život v myšlení, v otevřenosti psaní. V překladu se vždy spousta věcí ztrácí, ale také se v něm mnoho nového objevuje“.*

- 4) Kdy jste začal (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?

Petr Fischer: *„Pracuji v médiích od roku 1998. Začínal jsem v Lidových novinách, zkusil jsem ale i rozhlas a televizi, všude se dalo veřejně myslet, i když to někdy bylo hodně krušné. Média formátují, a neumějí moc pracovat s těmi, kdo ty formáty problematizují a vždy znovu definují, vymezují“.*

- 5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?

Petr Fischer: *„Je a není. Samozřejmě nepíšu všude, oslovení je vždy nějak zajímavé, zejména proto, že se většinou očekává určitý způsob psaní, jazyk a myšlení, a když to někdo přímo od vás vyžaduje, je to garance tvůrčí svobody. Zajímavý je ale i na první pohled zcela jiný kontext, snažím se vnášet filozofické souvislosti i do psaní o politice a ekonomice, propojovat myšlení v různých oborech, od umění po mediální studia, to mě baví“.*

- 6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Petr Fischer: *„Věnoval jsem se hodně vztahu Heidegger/Derrida a moderní francouzské filozofii, Foucault, Deleuze, Barthes, to jsou myslitele, které mám hodně rád. V Česku jistě Mirek Petříček, Petr Rezek, Václav Bělohradský, to byli lidé, kteří nějak formovali můj vztah k filozofii a jejímu mediálnímu působení. Fascinuje mě preciznost a detailnost myšlení Karla Theina. Vzory v silném smyslu ale nemám. V psaní si každý musí najít svůj styl, do něho se vpišete, nejde přitom jen o písmena a stylistiku, ale spíše o formulování otázek a existenciální a estetickou pozici vůči světu“.*

Rozhovor 23. 3. 2023 prof. Miroslav Petříček, Dr.

Miroslav Petříček je český filozof a teoretik výtvarného umění. Navštěvoval semináře Jana Patočky, který zásadně ovlivnil jeho myšlení a filozofické názory. Mezi jeho hlavní předměty zájmu patří francouzská filologie a vztahy mezi filozofií a uměním. Věnuje se také překladům, hlavně z německé a francouzské filozofie. Od roku 1992 vyučuje na Ústavu filosofie a religionistiky na FF UK, ale spolupracuje také s Centrem audiovizuálních studií FAMU. Mezi jeho nejznámější díla patří *Úvod do (současné) filosofie*, *Majestát zákona*. *Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce* či *Myšlení obrazem*.⁹²

1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?

Miroslav Petříček: „*Jednoduchá odpověď: filosofie ze své podstaty nemůže být omezena jen na akademickou sféru. Ale je filosofie a „filosofie“: ta v uvozovkách je útěk před světem do pevnosti „bádání“ a má jen omezený význam. Ta skutečná (která se zdráhá nazývat se Filosofie) je zkoumáním vztahu k přítomnosti, k tomu, v čem se liší od minulosti, a k tomu, co ještě nepřišlo. Tedy otevřená přes jakékoli hranice. Je-li k něčemu užitečná, tak k tomu, aby ukázala, že svému času neporozumíme, když ho budeme násilím vpravovat do zavedených schémat a konvencí či dávno neplatných obrazů světa“.*

2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?

Miroslav Petříček: „*Média jsou zrádná, protože nutně zjednodušují, redukují a neutralizují – a z toho je zřejmé, že na místě je demonstrovat, že věci složité nelze vysvětlovat něčím jednodušším. Samozřejmě – nezbytný je nějaký kompromis mezi „učeností“ a normální formou sdělování. Mimochodem řečeno: jakákoli intervence do médií je poučná právě proto, že nutí ke srozumitelnosti a pokud je ten, kdo se v nich pohybuje, schopen sebereflexe, může se zbavit touhy po sebe prezentaci ve prospěch zcela věcného uvažování. Z toho plyne, že úloha „znalce“, který zná na všechno odpověď, se zcela míjí s tím, k čemu je univerzitní učitel v médiích užitečný“.*

3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?

Miroslav Petříček: „*Hranice jsou od toho, aby se překračovaly, protože jen tak se zjistí, kdy vlastně jsou. Rozdíl je rozdíl žánru a ničeho jiného. Ostatně termín „věda“ je sám problematický, protože v moderní době je definován paradigmaty přírodních věd, a s tím nemá*

⁹² Filozofická fakulta Univerzita Karlova: Miroslav Petříček [online] Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/pravidelne-akce/mluvici-hlavy/petricek/>

filosofie nic společného. S „publicistikou“ se nutně zčásti překrývá, protože filosofický text se jen zřídka kdy obejde bez literárních postupů (Adorno říká, že pojem se chce stát výrazem a výraz pojmem – přičemž „výrazem“ se právě míní třeba postupy uměleckého psaní). Pokud byla nějakému filosofovi udělena Nobelova cena, byla to vždy cena za „literaturu“. A pak je tu ještě cosi navíc: v dnešní době má slovo „publicistika“ úplně jiný význam než, řekněme, před padesáti lety – internet, ústup tištěných médií z veřejného prostoru a tak dál. Skoro si myslím, že úkolem univerzity je hledat v této situaci nové způsoby publicistiky“.

4) Kdy jste začal (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?

Miroslav Petříček: *„Jednoduchá odpověď: tehdy, když akademická sféra der facto neexistovala, tedy v „samizdatu“, anebo někdy v druhé polovině 80. let v exilovém časopisu Svědectví“.*

5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?

Miroslav Petříček: *„Pokud jsem osloven, snažím se vyhovět, pokud je to něco, co jsem tak nějak schopen napsat. Ale je důležité, o které médium jde. I když kritéria mám zvláštní: nespolupracuji s médii, nýbrž s lidmi, kteří v nich pracují, znám je a jsou mi nějak blízcí. Odcházím a přicházím s nimi“.*

6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Miroslav Petříček: *„Filosofické vzory nemám, to ani nejde, ale „publicistické“ nepochybně. Třeba Karl Kraus anebo Petr Altenberg. U nás třeba Šalda. Ale myslím, že určitým „vzorem“ je pro mne způsob myšlení a prezentace myšlení u francouzských filosofů, kteří začali publikovat v 60. letech. To je ale samozřejmě podmíněné i generačně“.*

Rozhovor 13. 3. 2023 prof. PhDr. Václav Bělohradský

Václav Bělohradský je český filozof. Vystudoval na FF UK češtinu a filozofii. Působil jako pedagog na Filozofickém institutu v Janově a od roku 1973 jako profesor sociologie. Spolupracoval s českými exilovými časopisy a od roku 1990 působí jako profesor na Fakultě sociálních věd UK v Praze. Jeho myšlení bylo, stejně jako u Miroslava Petříčka, ovlivněno filozofií Jana Patočky.⁹³

1) Jak vnímáte roli filozofie ve veřejném prostoru, mimo akademickou sféru?

Václav Bělohradský: *„V mém pohledu je filozofie jen jedna z humanitních disciplín, i přesto, že je všechny prolíná. Role „humanities“ v moderní společnosti je (jak ukázal Odo Marquard) být funkčním substitutem tradic, které mobilita moderní doby rozbila a vyprázdnila, takže ztratily svou klíčovou roli, která je trojí: nabízet orientaci ve světě, konzervaci podstatného (rozlišení mezi tím, co je trvalé a co je třeba změnit), sensibilizaci neboli dělat lidi vnímavými k tomu, co je po ně relevantní. Já pak vidím ještě čtvrtou funkci - odhalovat proměny Zeitgeistu, masové hodnotové konverze a odumírání jazyků, které činí náhle nezajímavé (až groteskní) „kulturní hodnoty minulosti“, připomeňme si třeba jak V + W si dělali legraci z Jiráskova díla, do té doby uctívaného „pěvce“ národní minulosti. Funkce orientace, sensibilizace a konzervace přebraly moderní „humanities“, které jsou jádrem „argumentující obce“, která měla (ale právě ho ztrácí) privilegované postavení ve veřejném prostoru. Klíčovou roli hrají humanitní disciplíny v svém celku v boji o porozumění velkým předělům evropských dějin – vědecký marxismus a proletářská revoluce, sociologicky zdůvodněná obrana demokratického reformismu proti revoluční změně systému, příchod společnosti hojnosti, postindustriální obrat, elektronická media a vznik globální vesnice, jednorozměrný člověk, konec dějin, věk narcisismu, socialismus s lidskou tváří, konec práce, postmoderní obrat, tichá revoluce (Inglehartova analýza odvratu od maximalizace zisku a k hledání smyslu) – to všechno jsou epochální zvraty v sebeinterpretaci Západu, v nichž humanities hrály klíčovou roli; připomeňme si také šedesátá léta u nás, kdy filozofové jako Jan Patočka, Karel Kosík, Radovan Richta (autor světově proslulé knihy Civilizace na rozcestí), Ivan Sviták nebo Milan Machovec, masivně pronikali do veřejného prostoru. Jejich publikace byly bestsellery, o ně jsme opírali naše ještě nezralé, studentské pokusy rozumět té době. Tento intenzivní vliv literatury a filozofie patří k šedesátým letům neodmyslitelně. Otázka pro sociologa vědění je pak zprostředkující role „kulturních aparátů“, jak to nazval Wright-Mills. Peroutka píše ve vzpomínce na Julia*

⁹³ Česká televize: Václav Bělohradský [online] Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/vaclav-belohradsky/>

Firta: „Každá generace má svou strukturu, tj. své noviny a časopisy, své nakladatelství, jedno nebo více jich, své sympatizéry na univerzitách. (J.F) se stal strážcem její struktury, jejich novin a časopisů...“. To, co tu Peroutka říká o své generaci, platí obecně: dějiny jsou napětím mezi horizontem očekávání mas a prostorem zkušeností mas, o tomto dramatickém napětí vyprávějí narativy „humanities“, obíhající ve veřejném prostoru, kde jim „kulturní aparáty“, (struktury v Peroutkově smyslu) zaručují více nebo méně privilegovanou pozornost“.

2) Jaká je podle Vás role filozofa v médiích (obecně) a jak vnímáte konkrétně svoji roli?

Václav Bělohradský: „Roli filozofa (učitele humanities) obecně jsem právě definoval, a má osobní role byla spojena s disentem, s otázkou rozdílu mezi legitimitou a legalitou, kterou disidenti kladli s výjimečnou naléhavostí. Když komunismus a s ním i doba zakázanosti pominuly, hájil jsem pragmatické a relativistické pojetí demokracie, systému nastoleného lidmi z námořních republik, kteří byli otevřeni mezinárodnímu obchodu, právním zárukám a svobodné iniciativě. Hájil jsem skepticismus proti „pravdoláskařství“, v němž jsem viděl politický a moralistický kýč (lyrismus to nazval Kundera), neúctu ke zkušenosti, která nakonec vede k válkám proti rozmanitosti a přirozené rozpornosti světa. Rozdíl mezi legitimitou a legalitou jako téma mé politické filozofie jsem nikdy neopustil, viděl jsem smrtelnou hrozbu pro demokratický systém vládnutí v tom, že se ustaví společnost, v níž „co je legální, bude i legitimní a naopak“, že rozdíl mezi těmito dvěma póly se uzavře. Smysl i cíl mé publicistiky bylo klást tomu zatvrzelý odpor. I když, zdá se dnes, marný. Musím ještě dodat, že filozofie je v mém pojetí (vztahuji to ale na humanities obecně) literárním žánrem, ne vědou, měla by se pěstovat a provozovat jako součást dějin literatury. I toto přesvědčení je jeden z motivů mého vstupu do veřejného prostoru“.

3) Jak vnímáte svou publicistickou činnost? Jaký vidíte vztah mezi svým působením v médiích a svými akademickými publikacemi? Kde vnímáte hranici mezi „publicistikou“ a „vědou“ ve filozofii?

Václav Bělohradský: „Moje publicistická práce je přímou reakcí na involuci univerzitního systému, který vnutil humanistickým disciplinám neproduktivní kritéria hodnocení publikací, založená na falešné představě, že existuje nějaká jednotná metrika pro filozofy, ať už píšou o logice, semantice nebo o Heideggerovi či smyslu svobody. Pro mě byla univerzita anarchistické společenství výstředních a roztržitých mužů a žen, jejichž práce byla objektivně neměřitelná, bylo to společenství lidí stmelených zájmem o alternativní přístup ke všemu. V okamžiku, kdy se hodnocení univerzitní práce zredukovalo na vydání knihy anglicky a následně na boj o citační index nebo jiné důkazy jejího „impaktu“, jsem já začal publikovat spíše v kontextu

literatury a umění než v kontextu impaktované “akademické produkce”. Zvolil jsem si vědomě dráhu a postavení publicisty. Dodám, že považuji „imperativ vědeckosti“ filozofie za pouta nasazená nezávislému filozofickému myšlení, za udušení živého jádra filosofie, za jakýsi kontrolní mechanismus, podřizující filozofické myšlení byrokratické moci akademického molocha. Zvláště směšná je věta „to není filosofie, to je publicistika“: hranice není mezi publicistikou a akademickou filosofií, ale mezi irelevantním a relevantním myšlením. K mé „ševcovské“ víře filozofa patří i přesvědčení, že to, co se publikuje, působí v dějinách – je to „wirkungsgeschichtliche“, jak říkal Gadamer. Publicistika filozofická je jedním z pokusů, jak tento ideál naplnit. Ne jakákoli filozofická publicistika přirozeně“.

4) Kdy jste začal (neakademicky) publikovat a o jaké médium se jednalo?

Václav Bělohradský: „Volání agory jsem podlehl už na samém začátku své rozporné a skromné akademické kariery. Když nepočítám publikační epizody v šedesátých letech, pak skutečným začátkem mého neakademického publikování byla sedmdesátá léta, kdy celá italská společnost byla do hloubky zraněna terorismem a radikální politizací, univerzity rychle nasákly levičáckou revolučností, která byla velmi povrchní a zaslepená. V té době jsem začal publikovat texty na podporu liberálního reformismu v různých časopisech, intenzivněji pak později v osmdesátkách, v časopise Il Sabato, který byl platformou antikonformistické katolické mládeže. Ačkoli věděli, že já jsem protestant a liberál, mými texty se intenzivně zabývali, inspirovali se jimi, především pak oceňovali mou interpretaci univerzálního smyslu disentu v komunistických zemích, který ostatně odvážně podporovali materiálně, někteří z nich pašovali do Československa konkrétní podporu. I mou (disentem velmi vstřícně přijatou) knihu Krize eschatologie neosobnosti propašovala do Prahy jedna z podporovatelek časopisu v podělaných plenkách svého synka. Před rokem 1989 jsem publikoval i česky ale jen v samizdatových a exilových časopisech (římských Studiích, amerických Proměnách, jednou ve Svědectví), po roce 1989 jsem pak začal publikovat na výzvu Karla Hvizďaly týdenní sloupky z politické filozofie v Mladé frontě, již byl editor. Spolupracoval jsem také s obnovenou Přítomností, ta ale trvala jen krátce. Později jsem spolupracoval s LN v roli předsedy ediční rady, a nakonec jsem zakotvil v literární příloze Práva – Salonu, tehdy, v roce 1998, zásluhou Zdenko Pavelky a majitele Z. Porybného. Dnes v tom pokračuji s empatickou podporou šéfreditora Salonu Zbyňka Vlasáka. Texty měly ohlas a v nějaké míře pomohly, myslím, legitimizovat nemoralistické pojetí demokracie v Česku, v němž stále převládá orientace na „sametový feudalismus“: víra v dobré kněžny Zaháňské, kdy „kníže má k lidu blíže“ a v politice se prosazují hesla lidí promlouvajících k národu z morálního stupínku, spíše než projekty efektivních institucionálních změn“.

- 5) Vybíráte si média ke spolupráci nebo čekáte, kdo Vás osloví? Je pro Vás důležité, o jaké médium se jedná?

Václav Bělohradský: *„Dostával jsem převážně nabídky publikovat, které jsem přijímal nebo odmítal podle toho, jak kvalitní se mi zdála publicistika v tom kterém médiu. Stabilnější spolupráce vždy vyplynula z nějakých přátelských nebo alespoň „důvěryhodných“ vztahů. Nicméně považuji za velký hendikep české mediasféry absenci časopisů jako je Die Zeit, Dissent, NY Review of Books, Commentary atd., které představují světově vlivné formy kompromisu mezi akademickou produkcí a relevantní humanitně orientovanou publicistikou. Tuto mezeru se dnes pokouší zaplnit časopis Academix pod vedením Michala Trčky“.*

- 6) Máte nějaký filozofický (a publicistický) vzor?

Václav Bělohradský: *„Mým nedostižným vzorem je antiakademický styl Michela De Montaigneho, inspiruje mě neustále jeho pojetí filozofie jako zodpovědného zobecnění neúprosného běhu života, kroniky pádů, porozumění, zmatení a strachů, které musíme umět přijmout za „své“, i když jsme si je nezvolili. On vracel filozofii z metafyzických výšin do tíživé „pozemskosti“, je věčným příkladem myšlení, které se snaží o „návrat na zem“ ve smyslu, který dal té formuli Bruno Latour ve své poslední knize. O něco podobného usiloval ve své publicistice (třeba Kritika slov) i Karel Čapek, ale bohužel příliš často upadal do nezodpovědné kýčové víry ve smiřující moc „obyčejného života“. To jsem nikdy nesdílel, ale jeho obranu pragmatismu jako podmínky rozumné názorotvorby jsem obdivoval. Velmi na mě působil také zápas o „zfilosofičtění“ sporů ve veřejném prostoru v šedesátých letech - Jan Patočka (psal do Orientace a Divadla), a také Karel Kosík (jakkoli považuji jeho přesvědčení, že bylo tehdy možné udělat z KSČ opravdu vedoucí sílu ve společnosti za antihistorickou); velkým vzorem je pro mě také nedostižně srozumitelný styl amerického filozofa Richarda Rortyho, pragmatisty a demokrata. Jeho tezi, že je třeba dát vždy přednost demokracii před pravdou, sdílím. Když je demokracie, bude i pravda, ale ne naopak - to je zásada, která inspiruje moji publicistiku“.*

Seznam internetových zdrojů příloh

Česká televize: Petr Fischer [online] Dostupné z:
<https://www.ceskatelevize.cz/lide/petr-fischer/>

Česká televize: Václav Bělohradský [online] Dostupné z:
<https://www.ceskatelevize.cz/lide/vaclav-belohradsky/>

Filozofická fakulta Univerzita Karlova: Miroslav Petříček [online] Dostupné z:
<https://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/pravidelne-akce/mluvici-hlavy/petricek/>

Knihovna památníku národního písemnictví: Tereza Matějčková [online] Dostupné z:
https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/detail/?&idx=pnp_us_auth*0094240

Socialistický kruh: Martin Škabraha [online] Dostupné z:
<https://sok.bz/autori/skabraha-martin>